

קול רנה וישועה

באהלי צדיקים.

ספור משנת היא תקפ"ח, היא השנה הראשונה, אשר החלו לצבא צבא
מישראל בארצנו ארץ רוסיא יצוי.

(קרה בעיר טאניסקמן)

ס א ת

אברהם בער הכהן נאטטלאבער.

א.

המוכן הראשון לצבוא צבא מישראל בעיר טאנים קמן.

לחיים! לחיים! — קרא ר' חיים מיכל לאחותו מרעיו היושבים
סביבו — לחיים! כאשר נתבטלה הגזרה הרעה הזאת, כן תחדש עלינו
המלכות עוד גזרות טובות ישועות ונחמות ובמהרה בימינו יבא בן דוד ויגאלנו
ויוליכנו מהרה קומטיות לארצנו, ושם נעבוד את ה' כיראה כימי עולם וכשנים
קדמוניות, לחיים! וישת ר' חיים מיכל את כוס יין-שרף גדול בפעם אחת,
וימלאנה ויתנגנה לרעהו היושב לימינו, ותלך הכוס הלוך וכס עד תם כל
האנשים לשתות, ויקרא ר' חיים מיכל: רקדו אחים אהובים! כי היה אלהים
עמנו ויסר מעל צוארנו עול כבד מאד, רקדו בדחילי ורחמי, כאשר רקד
דוד המלך לפני ארון בדיית ה'. ויקומו כל האנשים ויחזיקו איש ביד רעהו,
ויסוו ויכרכרו סביב לכמת בית המדרש, אשר נאספו שמה לשמע הבשורה
הטובה, כי נתבטלה הגזרה והרחוב אשר לפני בית המדרש טלא מפה לפה
אנשים שמחים וטובי לב אשר סרו לראות את המראה הגדול הזה, לשמחת
לב כל היהודים יושבי העיר טאניסקמן, אשר שם בקום המעשה.

ר' חיים מיכל הוא הסוכן הראשון אשר על הבית אשר שם אספו אספה
כאסיר אל בור נערי עניי בני עמי, בעת יצאה הפקודה בארצנו לצבא צבא
מישראל. ר' חיים מיכל הוא ישר בית הסוהר ההוא בעיר טאנים קמן, שר
צבא המצביא, השולח בערים ובכפרים צירים כצורי שאול ואבדון, לחפש
ולבקש ולדרוש אחר כל איש צעיר לימים, אשר לא נתן לו אלהים עושר
ונכסים, להביא בככל דגליו ולהביאו אל הבית ההוא, ושם ישב אסור באוזקים
עד יבא יוסו ונספה גם הוא בין האמללים הלקוחים לצבא, השמחים אלי
מות וישישו כי ימצאו קבר. כי מה העבודה הזאת, עבודת הצבא, לאיש
עברי אשר לא הסכין בה, בימים ההם ובזמן ההוא? עבודת פרך שאין דומה
לה בכל עבודות בני אדם, עבודה המקברת את בעליה ומביאתם אחרי מותם
לגיהנם, כי העבודה הזאת מעברת את היהודי על דתו ומוציאתו (לפי השגת
היהודים בימים ההם) מכלל ישראל.

ר' חיים מיכל הוא איש חסיד ועובד ה' בדחילי ורחמי, עוסק כל
ימיו בתורה (תורת רבי החסידים וספריהם) ובעבודה (וה תפלה כהתלהבות

— אל הירא רעי, לא שד הוא ומתפל, אך פישן וקבצן הוא, מתפר ומקבל, גם רבים פתחו עתה בעמנו
המתקבלים המקבצים בערי ארצנו
אך אל הירא, לא ישחיתו לחמדך
אף עוד ירפו גם יגדילו כבודך:
לומדי התורה כפקבים יזיירו
כי אלה — כבוד החכמים גקלון ימירו.

על מות אברהם גיינער.

(25 אקטאבער 1874)

קול קורא בעיר: אברהם איננו
כל אהבי דעת אל שברם נאנחו,
כל יושבי השד למשושם שמתו,
כי ככה אור. גלה כבוד ממנו.
בעלי-שם, צדיקים, גוזלי הפריות,
מלפדי תינוקות, שדכנים, בטלנים,
הוקטורים המורים, מתפרים לרבנים,
מזילים הנפים ומסדרי אותיות,
הוקצים סבבדים, שליחי עיר הקדש,
פטישים חוקים, בקיאים וחרושים,
לובשי מגפעות, שוא נחעה מטיפים,
ששים, כי ככה הסדר בחדש,
אל לך, אולת, אל פרפי תשמחי,
כי אסף אור נהו, כי בא הליל,
כי סר שקט מפך בעו וחיל:
עוד יבא יומך, תשובי האנחי:
לא עקר היה אברהם בחלד,
גם ספרים פתב, גם הרבה תלמידים
ולשונו גם מהרה דבר גגידים,
ויקח לב שומעיו, בזקן בילד,
ובמותו לא נבחד זכרו פארץ:
עוד חיים הגיונו, כל לב ירהיבו,
תלמידיו וספריו הם כך יריבו
עד רדמך גלה ויבואך הקרץ.

... ק

גדולה ובדבקות נפלאה). זה שלשים שנה הוא יושב בכיהמדר' ודבר אין לו עם איש ואשה. זולת אשה צעירה אחת, הכאה בכל יום לבכות ולחנן לפניו בבית ההתבודדות שלו, שיכתוב למענה פתקאות להרבי הגדול ר' יאקילצי שיחיה, כי מנע אלהים ממנה פרי בטן, ור' היום מיכל ברחמי' וברוב חסדיו כותב בכל פעם בקשותיה אל הרבי, זולת האשה הזאת אין ר' חיים מיכל רואה שום אשה ואינו מדבר דבור הקל אפילו עם אשתו בימות החול, ולכן כל הנשים יתנו יקר וגדולה להאשה הצעירה הזאת, שענציע בת המילדת (שענציע דער באבעס), שזכתה לכך, לראות בכל יום פני איש קדוש וטהור מטש כמלאך ה' צבאות. והיה כאשר פקד ה' את שענציע ופתח את רחמה ותהר ותלד בן, בזכות תפלת הרבי והשתדלות כותב הפתקאות, קנאו בה הנשים עוד יותר, בעבור שהיו פני בנה הילד כפני החסיד ר' חיים מיכל, בלי ספק מפני שזכתה לראותו יום יום ולהביט בפניו הקדושים. — ולצני הדור שבעיר טאָנאָס קטן היו אומרים, שנשכיל שלא יאמרו הבריות טבעלה נתעברה שענציע, מה עשה הקב"ה? צר קלסתר פניו של בנה הומה לשל ר' ח"ט. ודרשו עליה הכתוב, ותלך לדרוש את ה' (בראשית כ"ה, י"ט) בבית מדרשו של ח"ט ואבר. —

ר' חיים מיכל יושב כל ימיו בביהמ"ד, או בבית הקטן אשר בצד ביהמ"ד, שהוא בית ההתבודדות שלו, לפניו היה הבית הקטן שהוא בית ההתבודדות של החסיד ר' נתנאלי, שיצאה נשמתו במהרה זה חמש שנים, וראו כל העם כי צדיק גדול הוא, כי לא כמות כל אדם פשוט טה, כי אש יצאה מגרונו ותאכל את חצי בשרו, וחציו השני קברו בכבוד וחרו, כנשאר בקדש וכנותר בקרבן, ומאו נפטר החסיד איש אלהים ר' נתנאלי ז"ל נתנה חברת בית המדרש את בית התבודדותו לר' חיים מיכל; כי ר' נתנאלי לא השאיר אחריו איש קדוש וטהור כמוהו זולתי ר' ח"ט ומאו הוא יושב שם כל הימים משבת לשבת ואינו עוסק בשום דבר זולת תורה ועבודה רק פעם או פעמים בשבוע מביאה לו אשתו כמה כתבים ופתקאות מביתה והוא מעיין בהם יפה יפה ומתקנם לפעמים בתער הסופר אשר לו, ולפעמים בעט סופרים, כי סופר מהיר הוא ואומן גדול לחקות כל כתבי יד איש ואיש בכתב יהודית ופולנית, וזה פלא! כי איך למד איש קדוש כזה כתב פולניא? אם לא המלאך שלמד את יוסף הצדיק למד גם אותו? ויש אומרים שמילדי עיר נציבה הוא, שמשם השמרות יוצאים לכל העולם וחותרים יד כל אדם בה. — בעבור כל מעלותיו הרמות והנשגבות של ר' ח"ט ובעבור קדושתו וראתו את אלהים נתנו אנשי הקהלה, עדת בני ישראל שבעיר טאָנאָס קטן, עיניהם בו, ויבחרוהו לפקיד נגיד ומצוה בכל העסק המר והנמהר והמסוכסך מאד בראשונה, כאשר באה הפקודה מאת הממשלה לקחת מבני ישראל לצבא החיל כמו מיתר העמים יושבי הארץ.

כי כרעם בגלגל היתה הפקודה הזאת האימה מאד, וכל חכמי יועצי ישראל בכל ערי המדינה לא מצאו ידיהם ורגליהם ולא ידעו כדת מה לעשות.

הפקודה נכתבה בלשונו רוסיא, אישר לא ידעו קרא: וכאשר קרא אותה באזניהם שר העיר באספה גדולה לא ידעו ולא הבינו דבר, זולתי קול גדול מחרוד ומאיים, חודר כליות ולב שמעה אזנם, וידעו העם כלה, כי נגזר עליהם גזר דין קשה, לתת מבני ישראל לצבא, אך לא ידעו פרטי הדברים, מי ומי החולכים? אם בנעוריהם ובזקניהם ילכו? או אולי גם בנות ישראל בכלל הנזרה? ומהם יקחו לרקחות ולמכחות ולטוות ואורגות ולעשות בכל מלאכה שאשה עושה לבעלה? כי כן דרך העם למסול על הרעות ולגזור גזרה לגזרה ולהוסיף פצע על חבורה ומכות אשר לא כתובות בספר הפקודות. המלכות גזרה על לקיחת אנשי חיל, והעם הוסיפו וגזרו על כסול המילה, והשבת ועל גלוח הזקן, ותהי מהומה ומכוכה ומבוסה, אבדה חכמת זקני העדה וכינת מאשריה נסתרה וישימו יגון בלבכם ולא קמה רוח בס, מבלי ידעם מה לעשות וממה לחדול. — ידי מי ימלאו לשלוח יד בבני ישראל העוסקים בתורה ובמצוות למקטנם ועד גדולם? כי כל העדה בלם קדושים וכלם מצוינים בלמוד התורה, אלה בכתי החד היום ואלה בכתי המדרש, ומי זה יערב לבו לגשת אל הקדש, לקחת נערים מבתי ההדרים מבין זרועות מלמדיהם, או מבתי המדרש פתחת זרועות ראשי הישיבות, להסיר מעליהם בגדי קדש, כנדי היהודים מאז, להלבישם בגדי אנשי חיל כגויי הארץ? מי זה לא יפחד מיום הדין, לדין דיני נפשות ולחיות דעתו מי מבני ישראל יסיר מעליו בגדי תפארתו ללבוש מלבוש נכרי? — כי כטרם הבין העם את נטל עבודת הצבא באמת לעם אשר מעולם לא עלה על לבו להמנות בין אנשי החיל, העם אשר העמים מסביב גרשוהו מהסתפח בנחלת כבודם להיות נחשב כבן לארץ מולדתו, העם הזה לא ידע ולא היה יכול לדעת גם מה העבודה הזאת, ולא הבין גם את כבוד העול הזה ואת משאו; רק חרד כצפור לשמע שם סאלדראט' ותפנות הבגדים היתה לו כתמורת הרת, והיה העם בוכים למשפחותיהם, כי נגדעה קרן יחוסם ועוללה בעפר. הסיר ה' את תפארת השמריימיל והספאָדיק, הויפיציע והמיוזליק, והיה תחת השמריימיל כובע איש חיל יהיה ותחת חגורה חרב על ירך. פחד ורעדה אחזה את כל בני ישראל ויטס לב העם והיה למים.

ב.

בעד החיים אל המתים.

במכונות כאלה, מדי רגזה שאול תחתם ושרי הערים האיצו בס לאמור, כלו מעשיכם כי בא מועד, לא ידעו היהודים האומללים מה לעשות ואל מי יפנו לעזרה בצרה, אם אל החיים יפנו כי יפליאו עצה או אל המתים לבקש רחמים עליהם. — ותהי ראשית דרכם אל החיים, הם הצדיקים הקדושים אשר בארץ בימים ההם, כי לפנים בישראל וגם אחריו כן ועד היום הזה, לא היתה עיר קטנה אשר לא אזה אחד קדוש למושב לו. כי לא כרבנים תופשי התורה רבי החסידים תופשי העבודה והתפלה, הראשונים אשר

1036
קצ' (ש' י' 10)

לא היו במורדי האור והשמש לא הפיל עליהם אימתה ופחד. בחנו לשבת
 חסיד בעינים הגדולות ככל ארצות תבל אשר בני ישראל נחתים שם. לא
 כן האחרונים, אשר במחשך מעשיהם, וגם רכי תורתם בחשך ינידו ויקח
 אפל, המה יבואו בערים הקטנות כאשר יבואו החפרפרות והעמלפים בנקרות
 הצורים ובמעפי הסלעים להסתר שמה מפני אור השמש המטמא את עיניהם,
 כי יראו מפניו. בימים ההם ובזמן ההוא משלו ממשל רב בקרב ישראל שלשה
 צדיקים גבוהים על כל יתר הקדושים אשר בארץ, ועיני פל אליהם שָׁפְרוּ;
 הלא המה מטיאל בעיר צער נבל, שדיאל בעיר ציץ קלון ושריאל בעיר גזיר.
 מטיאל הצעיר-נבלי היה איש בריא ושמנה חלקו, ויאכל וישת ויוליד בנים
 ובנות, וישא משאות מאת העם ככל אשר חפץ ולא כרצון איש ואיש, כי
 מטיאל הצעיר-נבלי סקר על כל הבא אליו ויצו עליו במפניו לתת לו כסף
 פדיון נפשו ככל אשר צוהו, ואם לא יתן ונשא עונו ולא יכוסר לו העון
 הזה עד ימות. ויעשה מטיאל חיל ויצבור כעפר כסף והון ועושר בביתו
 ועבודתו היתה קלה מאד, כי לא עשה מטיאל דבר בלתי אשר יִשְׁקֶךְ כרוב
 בתפלתו ובדרשתו בסעודה השלישית ביום השבת ואיש לא ידע ולא הבין
 דבר אחד מדבריו, כי אין מלה בלשונו כי אם קול כקול הסירים תחת הסיה.
 ושריאל הציץ - קלוני מדה אחרת היתה לו. גם הוא פדה נפשות מיד
 שאול בכסף אשר לקח מאת כל מבקש תפלתו, גם הוא רבה במחיר תפלתו
 ויהי דורש כסף, אבל לא כמטיאל הצעיר-נבלי, גם היתה עבודתו עבודת
 סרך ובויעת אפיו אכל לחמו, בתפלתו שאג כארי ויפח ויכרר וידלג ויקפץ
 כאיש אשר רוח אלהים רעה מבעתו, וגם בשלחנו כאכלו לחם יחד עם העם
 הסרים לראותו, לא נח ולא שקט וינהום כנהמת ים זועף בעת אשר גליו
 יחמרו, ומאד מאד מקרב ולב עמוק שנא את כל איש אשר לא הלך בעצת
 צדיקים ובדרך חסידים לא עמד ובטויש כסילים בסעודה השלישית לא
 ישב, כי אם בתורה חפצו ובהכמת רצונו. איש כזה תועבה היה לו, קללהו
 קללה נמרצת וירדפהו באף עד הישמדו. — לא כן שריאל הנזירי, אשר נתן
 לו אלהים ענין לאסוף ולכנס סוסים לארנותו וכלבים לסוסיו ושעירים וקדו
 שם, ותמלא ארותו סוסים ואין קצה למרכבותיו. כאשר הפחות אשר בארצות
 המזרח ישב על כסא קדשו וכלי מקטרתו כסיו ועשן הטאבאק הנבחר עולה
 מפיו ומנחיריו, והחסידים והעם העומדים עליו משתאים מהרישים לדעת את
 המלאכים היוצאים מנחיריו וכמה יבואו מעשן מקטרתו. שריאל הנזירי
 אהב תענוגות בני אדם ויעש לו שריאל חבר מנצחים בנגינות עלי עשור
 ועלי נבל ועלי הגיט בנגור ומצלתיים ושרים כחוללים וכל מוֹיֵינוּ בם, ויהי
 כננן המנגנים ויתלחב שריאל וישא מרום עיניו כרואה מראות אלהים ומחזה
 שדי יחזה וירא העם וינעו ויעמדו מרחוק, אלה הם קצות דרכי גדולי הצדיקים
 בימים ההם, ויתר הדברים הלא הם כתובים על ספר דברי הימים ההם אשר
 אתי בכתובים.

בשלשת הצדיקים האלה נתנו עיניהם בני ישראל כיום נאצח ותוכחה

ובם כמה לבם כי יחלצום מן המיצר, כי מי כמוהם עושה נפלאות ורב להושיע?
 הן לא יעשה ה' אלהים דבר במרם ישאל את פיהם. וילכו ראשי קהלות
 ישראל ויסעו לערי הצדיקים האלה ויבכו ויתחננו להם לאמור: הושיעה
 אדוני, כי גדול השכר! הצדיקים קראו עצרה ויגורו צומות, ויהי בכי ומספד
 בכל קהלות ישראל. מי יתאר את כל דברי הצומות והעקתם ואת קול
 הקוראים בספר תהלים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות! אוי לעינים שראו זאת
 ולמשמע און נמס כל לב, ונבחר מות מחיים בימים ההם, כי באו מים
 עד נפש.

ויהי ריב בין רועי ישראל היושבים ראשונה במלכות שמים. — הצדיק
 מציץ-קלון אמר, כי לא יירא רע והגורה האיומה לא תקום ולא תהיה; יען
 כי עיניו המשוטטות בשמים ממעל ואשך כל תעלומות בית דין של מעלה
 נגלו לפניו, לא ראו עוד מאומה מכל הגורדין הזה, ומי זה איפוא יגור
 למטה אם לא גורו למעלה? ויאמר שדיאל הציץ-קלוני אל בני ישראל: אל
 תיראו ואל תחתו, כי עיני לא ראו גור דינכם.

ושריאל הנזירי אמר הוא היה מתכנן לבטל את הגורה, אבל אמר ש לא
 ראיתי של הציץ-קלוני אינו ראיה. כי הן עיניו לא יחוו ועפעפו לא
 יבחנו ודבר אין לו עם שרי מעלה, כי רק הוא, הנזירי לבדו, עיניו בשמים
 ורק לו לבדו יגלה אלהים סודו, ואיכה ידע הציץ-קלוני אם תקום הגורה או
 לא תקום? — שדיאל הציץ-קלוני הכל יפצה פיהו, והוא, שריאל הנזירי,
 כבר ראו עיניו שדינים קשים שורים על ישראל, ולולא הוא בתפלתו עמד
 כסרף, כי עתה כבר באה הגורה כחתף, אבל הוא עצר בעדה שנים הרבה
 ועודו מתקומם נגדה וריב ומלחמה כבדה לו עם שרו של מלכות, ומאד תכבד
 עליו העבודה כי אחד הוא ואין שני לו לעזרו ולתמכו.

ומטיאל הצעיר-נבלי מתאונן ומתלונן כי כשל ישראל ונמפו רגליו! כי
 רק הצדיקה תרומם גוי, והנה רבים מעשירי העם יקפצו ויהם מצדקה ואינם
 מרבים להביא לו, להצדיק מצעיר-נבל, את נדבותיהם, ותחת הכסף יבואו
 נחשת ותחת המאות עשרות, ובמה איפוא יעצור כח ללמד זכות על העם
 הזה ולבטל מעליהם הגזרות הקשות והרעות? — יקומו נא שדיאל ושריאל
 ויושיעו את ישראל! כי הוא, הצדיק מצעיר-נבל, ידיו לא תעשינה תושיה
 מבלי עזרת צדקת ישראל ופזרו גם, כי בשמים כמו בארץ רק הכסף
 יענה את הכל.

ומדי התקוטשו הצדיקים האלה, והמה הגדולים אשר בארץ ולפניהם כל
 יתר צדיקי הדור ברך יכרעו, התיצבו עדת חסידיהם כשני חשיפי עוים מחנה
 מול מחנה וינחזו אלו את אלו בקרני השעיר אשר להם, ותהי מריבה בין
 החסידים ויכו איש את אחיו, ותרב המהומה!

ויראו בני אלהים, הקדושים אשר בארץ, כי רבה רעת המושל באדם,
 אשר לא ישמע לקול מלחשים ומשביעים, כאשר ישמעו אליהם מלאכי מעלה
 ושדי שאול, כי לא אל הוא וינחם ויבטל גזרות רצונו מפני רצונם, כי

נפשו אותה ויעש, צוה ויעצור — ויקחו להם תעודות בכסף מלא כי נעני
 ארץ הם ויסחרו את הארץ במערכם ועובונם, וכדבר הזה מלמו נפש בניהם
 הרבים (כי סרו ורכו מאד) מצאת לצבא, כי כן דבר המלך ורתו, כי הכנענים,
 המשלמים מס קצוב ורכו, לא יעברו בצבא. ככה צדיק מצרה נחליץ ופני
 העם חסו. העם ההולכים בחשך להשען על רועים מתעים ועל עזרת פועלי
 און נשחרו פניהם כשולי קדרה וצדיקים ככסיר יבטח! — ובאמת לא
 דברו שוא האנשים הצדיקים האלה כי עושי מסחר וקנין הם, כי אמנם אנשי
 טקנה הם וסחרם ואתננם צאן אדם הם הבאים להשתחוו לפניהם וכסף זהב
 ירבו להם. ובכספם וזהבם זה הצילו הצדיקים את זרעם וזרע זרעם, זרע
 קדש, זרע ברוך ה', מעבוד בצבא, ותהי תשועה גדולה בישראל. כי לולא
 זאת מי יודע אם היו לנו צדיקים וחסידים כיום הזה? ומה אנו ומה חיינו
 בלעדיהם!

ויהי כי ראה ישראל כי נלאה על כמת צדיקו, ובא אל מקדשם כי
 יתפללו בעדו ולא יכלו, וירא ישראל את היד הגדולה המכה אותו בעברה
 ואין מושיע ומציל מכל צדיקו אשר כספו וזוהבו היה להם לגדה, ויעזוב
 ישראל את החיים שאין להם תשועה וילך לדרוש אל המתים שוכני קבר.
 בחלקת השדה הרחק מאדם העיר, אשר שם ינוחו יגיעי כח, כי הסירו
 מסבל שכמם וכנמול אלי אמו שבו אל חיק הארמה אם כל חי, שם במקום
 אשר שלות השקט ומנוחה שאננה שוררת על פני כל הכבר, אשר עליו
 ישתרעו לארכו ולרחבו גלים נצים, ועליהם שתולים עמודי עץ ואבן, הנראים
 כמורים באצבע השמימה, ששם עלו נפשות אלה הנופות המטוננות תחתם,
 ככתוב עליהם בכתב ספורש יפה נטמן כו', לאמה, כי רק מטוננים הם
 המטוננים היקרים האלה עד עת קץ שיקיצו לחיי עד; שם במקום לא ישמע
 קול נוגש ועבר חפשי מאדוניו, ועשיר ורש נפגשו ויחד שאננים ישכבו
 ואיש לא יפריע מנוחתם — שם נשמע הפעם קול רעש גדול אדיר וחזק,
 קול יללה ובכי תמרורים, אמות מככות על בניהן החיים, יותר מאשר בכי
 על בניהם המתים הקבורים פה, נשים מככות על בעלי נעוריהם אשר עודם
 בחיים ונבחר להם מות מחיים, מצכות עץ ואבן אשר עמדו משמים עד כה
 ואיש לא בא בעלם, תהימנה היום מאדם רב אשר ינהו הנה המונים המונים
 בעמק החרון, עם אלהי אברהם נאספים לדרוש בעד החיים אל המתים! —
 בחדש החמישי באחרון לחדש, ערב ר"ח אלול, שנת חמשת אלפים
 וחמש מאות ושמונים שמונה לביע, למנין שאנו מונים כאן עיר מאנים קמן,
 כל בני ישראל יושבי נגיד הוואת קדמו אשמורות, אנשים ונשים ומן, ונאספו
 בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ויצעקו אל אלהים ויתענו כל היום, ויהי לעת
 הצהרונים ויוציאו את כל ספרי התורה מהיכל ה' וילכו יחדו אל בית מועד
 כל חי. שם בכי ויתחננו כל הלילה ההוא עד הבקר, והקול קול יעקב הולך
 וחזק מאד עד כי נשמע למרחוק, ויחדר כל העם אשר לא מבני ישראל
 ויבכו גם הם, כי נכמרו רחמיהם על בני ישראל כי גדול גיש שחרם. הן גם

האזרחים אשר להם הארץ, הרוסים והפולנים אשר הסנין הסכינו לתת מבניהם
 לצבא, ולהם שכר רב בעבודתם, כי כל זכות ומשפט להם וכבנים נחשבו
 לאבני הארץ, הן גם המה לא ישמחו ולא ירונו משוב לב ככוא עתם ללכת
 לצבא, גם להם עת ספור העת ההיא, ואף כי לבני ישראל אשר טאו באו
 לשבת בארץ לא נסו באלה, ודמיהם שונות, מכל עמי הארץ, כי כן שנו
 המושלים את דמיהם ולא לטוב להם; ושונים הם מיתר יושבי הארץ גם
 בכנדם ולשונם ובכל ארחות חייהם, ואיככה יוכל עם כזה לראות באבן כל
 חמדיו? בהרם מוכח אלהיו הוא דתו והקוה תורתו? איכה ישמרו בני ישראל
 הלוקחים לצבא את השבת? איכה יתגאלו בפת כגם של נכרים וגיבם תמיד
 כי נבזה אכלם? — סוף דבר לא היה איש אשר לא זלגו עיניו דמעות,
 כל לב דוי וכל רוח נמוגה, ותהי העיר לחרדת אלהים, וככה היו כל הערים
 סביב לה, כי שמעו את אשר עשו בני ישראל במאנים קמן, עיר גדולה
 לאלהים, ויעשו גם הם כמותם, ויהי אבל גדול ומספר מר ליהודים, כי הקיפה
 הזעקה את כל הערים אשר בני ישראל נחתים שם, אבן מקור זעקה מר
 ועצי השדה זעקת שכר יעוררו, כאלו קץ כל בשר בא לפני אלהים ונחסף
 כל העולם לתהו ובהו.

ג.

בעל שם יועץ פלא.

איש יהודי היה בעיר טאָנים קמן ושמו אברהם יעקב, והיה האיש ההוא
 עלג לשון ולא בינת אדם לו, איש שלא טעם טעם חכמה מימיו וילך אחרי
 ההבל והעות רוח. ומה היה מעשה האיש ההוא ומה מלאכתו? הנידו אתם
 הקוראים! מה משפט האיש בישראל אשר אין לו לא תורה ולא חכמה ולא
 דרך ארץ ומה מעשהו? מה יהיה האיש אשר בקרקרו אין מוח ובלשונו אין
 מלה? הלא תדעו אחי הקוראים, הלא תבינו מראש כטרם אניד לכם, כי
 האיש ההוא לא היה דבר זולת מלמד? כן הוא, השכלתם לדעת. האיש
 ההוא היה מלמד, אפס לא מלמד לבד היה כי אם גם בעל שם! — כי
 בימי עלומיו בעודו נער הובק אשפתות בית המדרש, אנה ה' לידו את ספר
 מפעלות אלהים, אשר נשא הן בעיניו מאד בעבור כל הנפלאות הכתובות
 בו, ויהגה בו יומם ולילה עד אשר ידע אותו בעל פה; ומרוב שקידתו בחכמה
 הגדולה הזאת, הכימת עשית נפלאות, בקש ומצא עוד ספרים כאלה,
 ספרים נדפסים וכתבי יד, ותמלא נפשו מהם עד היותו לבעל שם, עושה
 נפלאות גדולות בעיר טאָנים קמן, כותב קמיעות לקדחת, לוחש לכאב שנים
 נגד הלבנה, נותן ליעף כח לשאת אבר כנשרים, ולאין אונים עצמה ירבה
 לבלי יגרע עונת אשתו בהפקד מטנה שארה וכסותה. אלה הדברים עשה
 אברהם יעקב לעיני כל ישראל וידע כל העם כי בעל שם הוא, אשר
 בידו להפוך כל העולם עיני שמות הקדושים והשבעות מלאכים ורוחות.

ויהי היום ויבא ר' אברהם יעקב אל ר' חיים מיכל החסיד הקדוש המאזין לכל דבר, ויגלה לו את סודו בסתר, כי יש לאל ידו לבטל הגזרה הרעה, הן אמנם ירא הוא טאד, כי סכנה גדולה היא לאיש לנסות דבר נגד שר של מלכות, עכ"ז בטוח הוא בשמות הקדושים, אשר בשמם ישביע אותו, שלא ידע ולא ישחית לו, ואם גם יפגע בו השר לרעה וקרחה אסון, רוצה הוא להיות כפרת כל ישראל ולהצילם מפח יקוש כסמרו נפשו עליהם, ולכן בא לגלות דבר סתר לר' חיים מיכל, כדת מה לעשות למען בטל הגזרה, וזה הדבר אשר יעשו בני ישראל: יחבו ליום אשר ימות בקרב עדתם איש חסיד ירא אלהים וסר טרע, ונשא את האיש לבית מועד כל חי, ונאספו שמה כל עדת ישראל וספרו עליו כהסיד על הבכור, ואת כל עונותיו אשר עשה ואשר חטא, בהיותו בן אדם עפר מן האדמה ואדם אין צדיק בארץ אשר לא יחטא, יקחו עדת בני ישראל עליהם ועל נפשם, למען יטהר וינקה מכל עון ופושע בקטן שנולד, והיה במר יקברוהו, ונתנו בידו כתב בקשה ככל אשר יצוה ה' ויא (אברהם יעקב בעל שם) לכתוב, בהשבעות ובשפלות קדושים הידועים לו, והוא יפקוד עליו דרכו ויצו עליו במפגיע, ללכת להיכל ה' סנימה, אשר שם יושב ה' צבאות על כסא רם ונשא ושרפים עומדים ממעל לו, וימסור לידו ממש את בקשת בני ישראל, ובכה השמות וההשבעות אשר בכתב הבקשה יאנס הקביה לבטל הגזרה, אם ילו נגד רצונו, כי הקביה גזר וצדיק מבטל (*).

בלילה ההוא, לפני בא יום הגדול והנורא, יום שבו גלה ר' אברהם יעקב את סודו לר' חיים מיכל, נדרה שנת ר' חיים מיכל וילך הלך ושוב בביתו כל הלילה, חשב מחשבות ויעץ עצות, מה לעשות בדבר אשר הוטל עליו, לתת מכסת הנפשות מבני ישראל לצבא, זה חדש ימים אשר נבחר לסוכן על הלוקחים לצבא, במשך הימים המעטים האלה אסף לבית המשמר טאה איש צעירים לימים נכבדי כה לעבוד עבודת אנשי חיל, אפס ר' חיים מיכל לא היה שונא מתנות, וידע היטב כי כל אשר לאיש יתן בעד נפשו, וישם ר' חיים מיכל מס על הלוקחים, שלשים הויכ לנפש וישלחם לנפשם, וישמיע קול כמחנה כי ברחו מבית המשמר להמלט, ר' חיים מיכל חשב בלבו, כי נקל יהיה לו לקחת אחרים תחתם למלאות את חקו, חשב וטעה! כי במשך הימים ההם, כאשר ראו צעירי בני ישראל כי כלתה עליהם הרעה עזבו כלם את בתי אבותם וינוסו להחבא, בין כה וכה הגיע המועד אשר שם שר העיר לבצע את אשר החלו לעשות ולמסור את הלוקחים לחיל המלך ואיש אין במצור! וירא ר' חיים מיכל לנפשו מאד ויסלו פניו; כי חזקה עליו פקודת, ובידו אין לתת, תפוש בטומות פחד ורעה לא שם ר' חיים מיכל שנה ג' ניו ותנומה לעפעפו כל הלילה ויתעצב אל לבו.

(* סנימה עיניה בעיר מאנים קטן בעת ההיא, ועוד חיים וקיימים אנשים אשר ראו עמי יחד את הדבר הזה והסת יתנו עדיהם ועדיקטי.

ד.

שמחת חנף בעצת פתי.

כשמחת בקציר שמח ר' חיים מיכל בכוא אליו הבעל-שם ויגל לו את סודו, לא כי האמין בו ובנפלאותיו; כי לא יאמינו החסידים בבעלי-השמות, כי אם בצדיקהם העושים נפלאות גדולות לבדם, על כן היה להם שם נרם הראשון, מיסד עדתם, לבשת וגם להרפה, וישימו עליו נוספות את התאר טוב, לאמר כי גדלו ותפארתו בעבור כי שמו הטוב הולך למרחוק, ולא בעבור השמות וההשבעות אשר בהם הראה נפלאותיו, ככל יתר בעלי-השמות אנשי און ומרמה, לכן גם חיים מיכל צחק בקרבו לדברי אברהם יעקב בעל-שם, ובכל זאת שמח מאד על דבריו, כי נר לרגליו היוצאוד לתחבולה הרעה לצודד נפשות ולצאת מן המכוכה, רק אחת העציבה רוחו ותשם יגון בלבבו, כי אין מת בעיר לעשות בו כטוב בעיני הבעל-שם המסליא לעשות, מי יתן — אמר חיים מיכל בלבו — והיית אתה אברהם יעקב הטת הזה אשר אמרת! מי יתן מותך לשחת ברגע זה, ואעשה אותך לחסיד גדול ירא אלהים מרבים, ואקבך מלפני בכבוד והדר, כאבל ונמספר, ואעשה לך כאשר דברת, ונתתי בידך את כתב הבקשה לשאת אותה לפני כסא אלהים, כי אין איש נכון וחכם כמוך להתיצב לפני ה' ולהפיל אימתך עליו עד עשותו את אשר חפצת . . . אבל ר' אברהם יעקב עודנו עומד חי לפניו ומדבר באוזניו לאמר: הן ידעת, ר' חיים מיכל, כי סכנה גדולה לעוסקים בשמות ובהשבעות אם יעשו את נפלאותיהם חנם, כי ישלום כם המלאך המטות לרע להם; ואם כסף יקחו או ימלטו משאול נפשם ולא תאונה להם רעה, כי הכסף יענה את הכל, על כן לא אוכל לגלות לך את ההשבעות עד אם תשקול על כפי ככל אשר נדרה הוהך, כי ירא אנכי מן תדבקני הרעה ומתי . . . לא אחר ר' חיים מיכל ויסתח את התבה אשר שם סגורים על מסגר שלשת האלפים שקלי כסף, אשר אסף בשלחו את הלוקחים לצבא להמלט על נפשם, ויקח משם רובל כסף אחד ויתנהו לר' אברהם יעקב, ויאמר: הנה זה מנן לך מפני מלאכי משחות, קחנו וגלה לי את השבעות וסדינו את ישראל מכל צדויותיו, וישמח אברהם יעקב שמחה גדולה ותאורנה עיניו כי עיניו אשר ראו מלאכים משמים ממעל ושדים משאול, ית בכל עת ובכל רגע לא ראו רובל כסף ימים ושנים הרבה, מלאכיו לא ישיבועוהו ושדיו לא הרוהו, ורובל כסף אחד ישקול כנגד כלם! —

אז ידבר אברהם יעקב בלעני שפה ובמלים אין חקן באוזני חיים מיכל את כל השמות וההשבעות אשר קרא בספריי הכל ואשר ברה מלבו, כי כן יכרו כל בעלי השמות מלבם שמות אשר יאמרו עליהם כי קדושים הם, וקבלה הם בידיהם מבע"ש פלוני הגדול והנורא, ובאמת פרי בטנם הם יוצאי הלציהם, כי יודעים הם בעלי השמות כי כל מלאכיהם אפס ותהו, ומותר השמות המקובלים מהשמות מעשה ידיהם אין כי הכל הבל!

שני ימים רצופים לא נח ולא שקט ר' חיים מיכל וזמנות לבו לא
הניחו לו לישן. ואת כל איש אשר בא אל ביתו שאל שאל מה שמעו
שמע כי נכספה וגם כלתה נפשו לשמוע בשורה טובה. כי איש חשוב
ומכובד מת בעיר. אולם בכל שני הימים האלה אשר ארכו לו מאד תקותו
עלתה בתהו ותאותו לא נהיה.

ויהי ביום השלישי בהיות הבקר. והנה איש חסיד מאנשי ביתו של ר'
חיים מיכל הקרובים אליו. בא אל חדרו ויקרא בקול הטולה גדולה כמברך
את רעהו בבקר השכם: ברוך דין אמת! ר' פלמיאל החסיד מת! — בקול
מכשר משמיע ישועה היה הקול הזה באוני ר' חיים מיכל ופניו אורו משמחה
ויקרא: ר' פלמיאל החסיד מת? ברוך דין אמת! יבא אלהים מרבים היה
האיש ההוא ולומד תורה לשמה. תהי נשמתו צרורה בצרור החיים עם נשמות
שאר צדיקים וצדקניות שבגן עדן. ברנע זה נפתחה הדלת ויבא גם ר'
אברהם יעקב החרדה. כי גם הוא שמע ממות החסיד ר' פלמיאל וילך להגיד
לר' חיים מיכל. כי יוכל לעשות את דברו. ויפן אליו ר' חיים מיכל בלב
שמח ויאמר: זה ילך לנו! אותו נשלח! אצבע אלהים הוא! ה' חסין לעשות
משפט עמו ישראל. על כן שלח לפנינו את האיש החסיד והצדיק
הזה להיות ציר נאמן לשולחנו. אות היא כי טובה עצתך ר' אברהם יעקב.
והיה כי יבצע ה' את מעשי ופועל ידי ירצה ונתתי לך עוד רובל כסף אחד
(ענינו ר' איי אורו ופיו נפתח לרוחה וילקק בלשונו כאלו דבש וחלב תחתיו).
ועתה בא עמי ונלכה לבית המדרש. נקרא עצרה ונאסוף אספה ונשמיע
עצתנו באוני כל הקהל הקדוש. ועשינו מספר מר ואבל יחיד להצדיק המת
ונלבין חמאו כשלב (כי אין איש צדיק בלי חמא) ונמסור בידו את כתב
הבקשה. האף אין זאת ר' אברהם יעקב?

כן; כן! ענה ר' אברהם יעקב בכבודו ובלעני שפה. כי כבד סה ועל
שפתים הוא. ויותר שהיה לבו שמח עוד יותר נסגרו שפתיו כמו בדלתים
ובריה ויריד רירו על זקנו. כן! כן! כי על כן באתי לבשרך את הבשורה
הזאת. עתה הגיעה העת לעשות נפלאות נגדה נא לכל עדת בני ישראל.
קומה ונלכה! וילכו ר' חיים מיכל ור' אברהם יעקב יחדו.

ה.

לומד תורה לשמה.

ר' פלמיאל החסיד היה איש צדיק תמים אשר לא ידע צורת
מטבע. שמונים שנה היה ר' פלמיאל בטות. ושבעים שנה ישב בביהמ"ד
למד תורה לשמה. בבית המדרש היה מורה שעות גדול תלוי בכותל
המערבי נוכח היכל ה' וארון הקודש. ור' פלמיאל ישב תמיד נכחו בצד מורה.
ואעפ"כ לא ידע מימי להביט בו לדעת את השעה. כי הסמנים המורים על
השעות היו בעיניו ככתב נכרי וכאותיות ספרי פסולים שאסור לירא שמים

להביט כס. כל ימיו היה עוסק בלמוד המשנה באימה וביראה. ומרוב
קדושתו התלהב כל כך בשעת למודו עד בלתי ידע מה הוא קורא בשפתיו.
וכשהיה אומר. אמר ר' יהודה' היה מתלהב כל כך עד שהיה מסיים בתרגומו
האמר ר' מאיר נעזאנטי. — איש צעיר לימים סחובשי ביהמ"ד ישהיה עוסק
גיכ בלמוד המשנה ונעלם ממנו באור משנה אחת. נגיש אל הזקן ר' פלמיאל.
אשר ידע כי זה רבות בשנים הוא לומד רק משניות וכלי ספק נהירין ליה
שבילין המשנה כשבילין דבית המדרש. ויבקשוו להגיד לו משר דבר המשנה
אשר לא ידע באר. ר' פלמיאל הביט בסני הצעיר כמתמיה. ויאמר: האותי
תדרוש לברך לך שש המשנה? המלמד אני. או רב ומורה הוראה בישראל?
תהלה לאל מעולם לא למדתי להתנאות בשביל שיקראוני רב. לא רציתי
להיות לא רב ולא דין. אף לא מלמד הנוטל שכר ועושה תורתו קדום
לחתוך בו. כי רק תורה לשמה אני לומד בעויה. ומה לי ולשש המשנה?
מה יתן ומה יוסיף לי אם הפשט כך או כך? ומה מני יהלוך אם אין למשנה
כל פשט וכלו סוד כמס? הקביה יודע הפשט האמתי והמלאך הנברא מלמד
תורה לשמה יברא אם הפשט כך או כך. ולי אין כל צורך לדעת הפשט.
כי אני עובד ה' באמת ולומד תורה לשמה. כה היו דברי ר' פלמיאל
החסיד ותשובתו. ודברי פי חכם חן!

מרב עסקו כל ימי חייו בלמוד המשנה היה בקי בכל שישה הסדרים
כמעט בעל פה. אמנם מבלתי התכווננו לדעת פתרון הדברים שהוציא משפתיו.
נתערבו ונתבלבלו בטוחו המשניות שלא כסדרן. וכשהיה לפעמים לומד בע"פ.
במס סתם הספר המונה לפניו. או במס הוציא אותו מארנו הספרים וכי
לא ספק סיו מנירסא) היה סחבר ראש משנה אחת עם סוף משנה אחרת אשר
אין ביניהם שום חבור וצרוף. על דרך משל: ארבעה אבות נזקין הצרי
והצפורן החלבנה והלבונה. שנים איהוין במלית זה אומר בסני נכתב וכפני
נחתם וזאת אומרת משארסתני נאנסתי ר' יהודה אומר יחסור בדקר ויכסה
וחכמים אומרים יהיה מונח עד שיבא אליהו. נערה שנתפתתה זה בודק עד
מקום שידו מגעת וזה בודק עד מקום שידו מגעת ויחלוקר. אלו נערות
שיש להן גסם הישור והכור. והמבעה וההבער. וכדומה עוד הרבה דברים
המביאים לידי גיהוך ושחוק. אבל מה בכך? ר' פלמיאל היה איש צדיק
תמים. לא רצה להיות רב או דין. אף לא מלמד המקבל שכר. ולמד תורה
לשמה. או לדבר בלשונו. מכלי הבט אל הפשט: לשמו ולשמה ולשם
נירושין. —

החסיד היקר והקדוש הזה מת בן שמונים שנה. אחר שחזר על המשניות
פעמים אין מספר מכלי דעת את הפשט הפשוט במשנה אחת. ואחר שברא
מלאכים הרבה על השבון השיי הודע בודאי את הפשט האמתי. ונשמתו
יצאה כטהרה באמצע משנה וברא הצי מלאך ומת. ואותו בחרו ר' חיים
מיכל ור' אברהם יעקב להיות ציר נאמן לפני הקביה ולתת לידו מטש
את כתב הבקשה בשם כל ישראל.

בבית המדרש הגדול נאספו יחד חכמי יועצי עיר מאנים קמן, במצות ר' חיים מיכל, אשר שלח את השמש ללכת מבית אל בית ולקרוא את כל הקהל הקדוש לבית המדרש, כי דבר גדול לו אליהם, דבר שכל הצלחת בית ישראל תלוי בו, ויבואו כלם איש לא נעדר, ויעל ר' חיים מיכל על הכמה וידבר באזני כל הקהל את הדברים האלה:

דרש מתוק מדבש.

ישראל עם קדושים! אין אני מסופק שכלכם יודעים כמוני ידיעה ברורה ונמורה, שכח המת גדול מכה החי, ואין כל החיים יכולים לעשות מה שמת אחד יכול לעשות; שהרי באצבע קטנה שלו הוא יכול להפוך ממש את כל העולם. והגוי מלי במתי צדיקים שבמיתתם קרוים חיים; משאיכ במתי רשעים ימיש, שהם אפילו בחייהם קרויים מתים, ועליהם אמר איוב הצדיק: והמתים אינים יודעים מהומה. ר"ל שמתו הרשעים אינים יודעים כשבאה מהומה לעולם לשונאיהם של ישראל, ולמה להם לדעת זאת? והרי אינם יכולים לבוא לפני כסא הכבוד לבקש רחמים על ישראל, לאפוקי מתי הצדיקים הם כודאי יודעים כשבאה מהומה לעולם וישראל עם קדושים שרויים בצעה, והמתים הצדיקים הללו נכנסים לפני ולפנים בהיכלא דמלכא לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה ומשתטחים לפניו ומבקשים ומתחננים על עמם.

והנה מרני ורכותי, מת כזה מוטל לפנינו היום! הוא החסיד והצדיק ר' פלטיאל זכר צדיק לברכה, ישב בקן חיי היום הזה. ר' פלטיאל ז"ל היה צדיק גמור, ומת כודאי בחטאו של אדם הראשין, שהוא בעצמו לא היה לו שום חטא כלל, שהיה עובד ה' באמת ול נמר תורה לשמה כל ימי חייו לרבות הלילות והיה מצטער כל ימיו וישב בתענית על שלש עכרות שעבר עליהן בשונג, ששאר בני אדם, ואפילו צדיקים וחסידים, דשין אותן בעקבם, והוא ז"ל היה מצטער עליהן ונשחרו פניו כשולי קדרה, ואלו הן: פעם אחת הרג ביום שבת קדש פרעש שהיה מצער אותו מאד, וקאסבר שהוא ענין אחר שמוטר להרוג בשבת, ואח"כ נודע לו שהיה פרעש, ובכה על זה הרבה מאד ואמר שהפרעש הזה איננו מניח לו לישן והתענה הרבה תעניות, ופעם אחת תקע שופר בריה וקרה לו מקרה נורא, שקצר בתרועה אחת ולא עשה אלא ח' תרועות ולא היה יכול לעשות התרועה התשיעית כשזכר אופן, והה היה כודאי מעשה שמן ר"ל, והיה מצטער ע"ז שמא ח"ו חטאו גרם, וישב בתעניות הרבה, והיה שגור בסיו תמיד לאמר: קצתי בחיי מפני בנות חית, רית ח' תרועות, ועוד פעם אחת היתה שרפה בעיר ר"ל בבקר השכם, והקיץ ר' פלטיאל ז"ל משנתו לקול צלצל הפעמונים, והרד חרדה גדולה מאד, כי היה ירא ורך הלבב, כמדת כל הצדיקים והחסידים הקדושים והטהורים, שדרכם בקדש לחרד כצפור מקול עלה נדף, ומתוך סחרו שכח ונעל מנעל של

שם אל תחלה, ואף על זה היה בוכה ומתאבל כל ימיו, ואמר שהנעל הזה שנעל על שמאל תחלה סוטר על פניו בחלום בחזיון לילה, ואמר שזה סרומו בפסוק, ונפן ונעל דרך הבשן (דברים ג' י"א) ויש בזה סוד גדול, ודרך הבשן הוא דרך אהיע שנקראות פרות הבשן, ודרכם לפנות תמיד לצד שמאל, מפני שהם מסטרא דשמאלא, ולעשות כל מעשיהם משמאל לימין, כותבים משמאל לימין ולכושבים בנדיהם משמאל לימין וכו', ועכשיו כשפנה גם הוא, החסיד ר' פלטיאל, ונעל ונעלו כדרך הבשן דרך אהיע (חסי' ונפן ונעל דרך הבשן, פירוש נפלא!) ויצא עוג מלך הבשן, שהוא כודאי השמן המקטרג, לקטרג על ישראל ח"ו, ועל זה התענה ר' פלטיאל קין תעניות, כמנן נעיל, ואמר תמיד: רבישע, עד קין צטור יגיעו רחמך! שהחסיד האמתי העובד ה' באמת הוא בחי צפור, שתוכו רצוף אהבת ה', וצפור הוא אותיות רצוף, ובקש רחמים שעד קין תעניות של הצפור, היינו של החסיד האמתי שתוכו רצוף אהבת הקב"ה, יגיעו רחמיו ויסלח לחטאו שחטא בשגגה לנעול מנעל של שמאל תחלה, ובכל תענית מאלו התעניות אמר ר' פלטיאל ז"ל ו' פעמים והיינו נעם, שהוא שיר של פנעים, וכשהגיע לפסוק, על שחל ופתן תדרוך, היה בוכה מאד מאד, ואמר שרית פרעיש תרועיה נעיל הוא פתן זמית שחיל וחי' וחי' הם מתחלפים זה שחיל ופתן, היוצא מזה שר' פלטיאל היה צדיק גדול ומת בעמיו של נ', שהוא פתן ממש, ונחש בהיפך אתון הוא שחן וני' ול' מתחלפים זה שחיל, ואני לא באתי לפניכם, ישראל עם קדושים, לר' ציד לצדיק זה שאין דרכי בכך, אלא להגיד לכם עצתי, שיש לנו בעת גה טובה לבטל המרה שנגזרה על ישראל בעויה, ולכן שמעו אלי וישמע אליכם אלקים.

(המשך יבוא.)

וספרו בני ישראל משפחות משפחות לבד!

המחזה המדאיב לב אשר נראה בין בני ישראל בארץ אשכנז נראה על פי מקרה בימים האלה בכל תארו לכל משפחיו, שליטה רועים בישראל נכחדו בירח אחד, הלא המה רבי אליהו גומסאכער בנראמין ביום ה' לירח אקסאכער, והרב רבי צבי הירש קאלישער ביה והרב הר"ר גיינער ביום כ"ה לירח ההוא, הראשון לא נודע לנו לא בחכמתו ותורתו ולא במעשיו (כמדומה לו שמלבד ההקדמה שכתב לספר בנו אשר הוציא אחרי מותו לא כתב ספרים יותר) רק כי במסכת העברים היה נקרא בשם גאון וצדיק, ובאחרית ימיו יצא לו שם כי איש מופת הוא ומפליא לעשות, אך לא מה המקום לברר הדבר אם נתן יד להמשוגעים להתעותם בתחו או אין, השני היה איש גדול במעשים מאד, כי הקדיש כל עתותיו והקריב חייו בעד דעה נעלה ונשגבה אשר תפארת היא לכל ישראל ותקוה טובה נשקפה לנו אם תצא לפעולות ידים בחכמה וכשרון המעשה, והרבה מאד פעל ועשה למען הדבר

בית מחסה ליתומים ויתומות תחת השנחת ה' הדין יוסף זיבערלינג, פה בחצר
 הזה עליות מרווחות בהמה ישכנו אלה עניי הצאן, פה הדרים מרוחים ללמד
 ספר ולשון, פה בבית הזה ימצאו את כל אשר חסר לכו כמות עליהם הוריהם
 וקרוביהם, מעון ומזון, הדרכה ולמוד, רחמי אב ותורת הסוד אשר יעניק להם
 הדין ז', ברוב רחמי וחסדיו והם גם הם ישיבו לו אהבתם אל חיקו ויתרפקו
 על צואריו כעוללי מפוחים, אהבת אם מהנשים העדינות הן הנה בנות ציון
 היקרות אשר ברכן ד' בכל והנה מטרום שבתן תשניחנה אל אלה באהבתן
 ובחמלתן, ועל ימין הדרז, תעמודנה להמציא לו כל מחסורו בהנוגע אל הילדים
 והילדות האלה והבאראנעסע אשת האדון ה' נינוברג תעמוד פה בראש והנשים
 הטובות בהמאראם כלאך, סאלאוייציג ועוד אחרות תעזרנה אחריה וכלן כאחת
 תעשינה מלאכתן באהבה נלויה וחסד וכל הבא אל הבית הזה יכיר כרנע ידי
 גשי חיל אשר חלו בו ויברכן בסיו ומלכו כי הגדילו לעשות.
 יתר פרטי הדברים מכבוד בית מחסה הלזה אשר לא ראיתי כמותו לטוב
 בכל ערי גודי, כן מהסדרים הטובים בלמודים וכן מחשבון מעשה הצדקה אשר
 יביאו טובי לב גדבה הנה, מפרטי מוצאיו ומובאיו, מעטל מנהלו ומהמחזיקים
 בידו, וכן מיתר הדברים הטובים הנעשים על ידי עושי טוב בעיר הזאת
 אשאיר לסופר מהיר הדר בעיר הזאת ויודע הכל יותר ממני כי לפניו יפתחו
 כל הספרים והסדרים ויראה ויגד אמת ויברכו שמו כל אוהבי טוב והדורשים
 אותו סלה.

(המשך יבוא.)

קול רנה וישועה.

(המשך מחובר ג')

הכל יודעים שר' אברהם יעקב נ"י הוא בעל-שם גדול, ואני מעיד עליו
 שמעם אחת היה לי כאב שנים ר"ל, ולחש עליהם ר' אברהם יעקב שבעה
 ימים רצופים נגד הלבנה, ולבסוף צוה לעקור את השן הרע, ותיקף הרל
 הכאב, ואשתי הצדקית תעיד עליו כמאה עדים כשרים ונאמנים, שהיה לה
 קדחת ר"ל, וכתב לה ר' אברהם יעקב קמיע על קלף צבי והיה כתוב שם שם
 על קדחת ר"ל, אברקלס אברקל אברק אבר א ואח"כ כזה: אברקלס
 ברקלס רקלס קלס לס ס, ישר והפוך, ונתמעט השם של קדחת ישר והפוך
 אות אחת בכל חדש, וכשם שנתמעט השם כך נתמעט הקדחת, ולבסוף
 י"ב חדש נרפאה. ואנחנו ידענו כלנו שמורנו הבעל שם טוב ז"ל הזה ג"כ
 עוסק בקמיעות ובהשבעות, ואע"פ שר' אברהם יעקב איננו בעל שם טוב, רק
 בעל שם פשוט, אבל יש לו בקבלה טהבע'ישט ז"ל השבעות גדולות ונפלאות
 שיכול להפוך כהן כל העולם ממש, והנה גלה לי ר' איי סוד גדול ונורא,
 איך להשביע את המת הצדיק ר' פלטיאל ולתת בידו כתב בקשה למלך
 מלכי המלכים הקב"ה, והוא ימסור הבקשה לידו ממש, לבטל מעלינו את
 הגזרות הרעות ולחדש עלינו גזרות טובות, ולכן ישראל עם קדושים! עושו

גושו חושו לעשות ככל אשר אצוה אתכם ובעיניכם תראו איך שתתכבד
 הגזרה הרעה ולכל בני ישראל יהי אור ובה לציון גואל אמן ואמן נצח
 סלה ועד! —
 כמעט כלה ר' חיים מיכל זה הדרש המתוק מדבש, געו כל העם
 בככיה, ויאטרו כלם כפה אחד: נעשה ונשמע!

ז.

ציר נאמן לשולחיו.

כהצות היום, בעצם היום ההוא, קול השמש נשמע ביללה: לכו למת
 מצוה! וכל העם מקמן ועד גדול נאספו סביב לבית דירתו של ר' פלטיאל
 החסיד, שהיה סמוך לביה"מ, וחשובי העדה, וכתובם ר' חיים מיכל ור'
 אברהם יעקב, באו אל הבית אשר שם המת, ויבקשו מחילתו בשם כל העדה,
 ואחר אשר רחץ ונשחר כמשפט, לבשוהו לבנים ויניחוהו על המטה וראשי העדה
 הרכיבוהו על כתפיהם וישאוהו במוט בשנים, ויקיפו את ביה"מ הקף שבע
 פעמים, הוא בית המדרש אשר למד שם ר' פלטיאל שבעים שנה תורה
 לשם ה ועבד את ה' בלמוד המשנה יומם ולילה, ומרוב דבקתו בהשי" לא
 רצה להסיה דעתו רגע אחד מעבודתו ומלמוד תורה לשמה לשום לבו להבין
 משט המשנה, סביב לבית המדרש ההוא הלכו עם מטתו שבע פעמים בבכי
 ואנחה ומספר מר, ומשם נשאוהו לבית מועד כל חי, בליות כל אנשי
 העיר, אנשים ונשים וטף.

באהל בית הקברות, במרם הורידו את המת לירכתי בור קברו, עמד ר'
 חיים מיכל על רגליו ויזעק וזעק גדולה וטרה: ר' פלטיאל! ר' פלטיאל!
 אתה עבדת את ה' באמת ולמדת תורה לשמה כל ימי חיך, זכות התורה הקדושה
 תעמוד לך כיום הזה ותגן עליך בדרך אשר אתה הולך שמה להתיצב לפני ה'
 אדון כל הארץ, ואנחנו בני ישראל עדה קדושה מסירים מעליך כל עונותיך,
 לפי שאדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, והקב"ה מדקדק עם
 צדיקים כחוט השערה, ולכן אנחנו מקבלים עלינו ועל צוארינו את חטאותיך,
 למען לא תהיינה לך למכשול בדרך, והנה אנחנו שולחים אותך ר' פלטיאל,
 להיות ציר נאמן להגיש בקשתנו זאת (בדברו הדברים האלה תחב לתוך
 ידו של המת פסת נייר כתובה פנים ואחור בכתב אשורי בשרשום ותנין)
 לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, ולתת אותה לידו ממש, ואל יעצרך
 בדרך לא מלאך ולא שרף ולא אופנים וחיות הקודש, ונוערים אנחנו בישמן
 המשיחית שלא יסטינך, בכח השמות הקדושים האלה (פה השפיל קולו
 וכאוב מארץ צפצפו הוא ור' אברהם יעקב בעל-שם בלחש איוה שמות
 והשבעות אשר לא שמע ולא הבין איש מכל הנצבים), ואתם בני ישראל
 עדת קדושים הנועדים פה, בקשו כלכם וחלו פני ר' פלטיאל, שימריח את
 עצמו וכבודו להשיב אותנו דבר, מכל אשר ישמע ויקשיב בשמים

מטעל בהיכל בית דין של מעלה, ויגלה אוזן אחד המיוחד שבנו
 בחלום כהזיון לילה מכל אשר יענהו רוכב ערבות, וישמח לבנו בבשורות
 טובות ישועות ונחמות אמן סלה! — ויתנו כל העם קולם בבכי ובבקשה,
 ויהי הקול פולה ובוקע כליות וקרב, ורבים מהנאספים נתעלפו, וכמעט
 יצאה נפשם מרוב כבי ואנחה. ותהי המחוסה והמבוכה גדולה עד מנחת הערב.
 והי כאשר רד השמש לבוא והיום פנה לערוב ויקברו את המת, וישב העפר
 אל האדמה ונפשו שמה לדרך פעמיה לעשות רצון שולחיה (כאשר הבטיח ר'
 אברהם יעקב את כל העדה, שבעיניו ראה הנשמה עולה למעלה) וישבו כל
 העדה העירה בשכרון מתנים ויבכו עוד איש איש בכיתו.

ד.

ישועות נעשה ארץ.

ביום השלישי לקבורת המת בהיות הבקר, בא ר' חיים מיכל מבית הרחצה
 לבית המדרש, אחר שכלה השיץ את התפלה בקול רם, ויבא פתאום אל
 הבית וישא קולו ויקרא: נתבטלה הגזרה! שישו ושמחו אחים אהובים! צור
 ישראל קם בעזרת ישראל ויאמר לצרותינו די, וכימות ענגנו כן ישמחנו, והיה
 כבוד ונבל ותוף וחליל ויין משתנו! שמעו אחי ותחת מעטה כהה גיל ויששון
 תהגרו: ר' פלמיאל החסיד הציר הנאמן לשולחיה, נראה אלי אמש
 בחלום הזיון לילה בתנומות עלי משכב, על חוטמו הארוך היה נצב פרעש,
 בפיו שופר ותיקף כשנראה אלי תקע בשופר זה תרועה של מ' מרימיטון
 צלולים וברורים, וברגלו הימנית נעל גדול ותחת הנעל ראיתי שחל ופתן,
 לקיים: על שחל ופתן תדרוך, ותיקף כשראיתי זאת התבוננתי, הו עונותיו
 אלה וחמאותיו פפרו וכבר רצה אלהים את מעשהו, ויפתח ר' פלמיאל את
 פיו ויבשרני: כי פנה אלהי האלהים אל תפלתנו וישמע אל קולנו ויעביר
 חמאותינו ויבטל את הגזרה, ועתה האספו הנה כלכם חסידים עובדי ה'
 הבו יין! הבו יין! — לא אחר השמש וירץ החוצה ויבא יין שרף וכוסות,
 ור' חיים מיכל היה הראשון למצוה ויעביר את הכוס על פיו ויקרא: לחיים!
 לחיים! שתו ושכרו דודים! כי נתבטלה הגזרה וישועות נעשה ארץ!
 וכשם שנתבטלה הגזרה הרעה הזאת כן נזכה לשמוע עוד בשורות טובות
 ישועות ונחמות ונעלה לציון ברנה, וירגו כל העם וישתו וישכרו כל היום
 וכל הלילה.

מי שלא ראה שמחת בטול הגזרה, שמחת הישועות, בעיר
 מאנים קמן, לא ראה שמחה מימיו! ראשית השמחה היתה בבית המדרש
 הגדול עיי בשורת ר' חיים מיכל עצמו, ששמע מפי המת הקדוש ר' פלמיאל
 החסיד ציר נאמן לשולחיו, ואנשים מבית המדרש יצאו דחופים בדבר
 הגבאים וראשי העדה, לבשר את הבשורה הטובה והנפלאה הזאת בשאר
 בתי התפלות אשר בכל רחובות העיר, וכמו אש מתלקחת האוחזת פתאום

בארבע כנסות העיר, כן התלקחה השמחה פתאום בכל בתי התפלה ויגהרו
 שמה כל העם טקצה, אלה באו מבתיים ואלה מקרב חוצות ושוקים, ואלה
 יצאו מחוריהם אשר נחבאו שם מפני חמת המציק, והקול נשמע למרחוק,
 בערים וכפרים הקרובים אל העיר מאנים קמן, עיי עובדי דרך, וכחצות היום
 נודע הדבר סביב סביב, ורבים מאלה אשר ברחו להחבא שבו העירה, ויבואו
 אל בתי המדרש והתפלה לחוג לשתות ולשמוח. ובכל בתי התפלה ובכל
 פנות העיר, בחוצותיה וברחובותיה, נראה ר' חיים מיכל פעם בפעם בראש
 המסוזים והמסוכרים, לא נח ולא שקט במקום אחד, כי מרוב שמחתו ויששון
 לבו רץ כצבי וכאיל מבית תפלה לבית תפלה ומרחוב לרחוב וידקד בעגל
 ויספר נפלאות חלומו, וישמח שמחה גדולה בדהילי ורחיטי וישא קולו ויקרא:
 נתבטלה הגזרה! ישועות נעשה ארץ!

היום רד, השמש באה בקצה השמים והחשך כסה את פני כל העיר
 מאנים קמן, כי אין מאורי אש ופנסים ברחובותיה כמו בערים הגדולות להאיר
 את הלילה, רק בעד חלונות הבתים נצצו מאורי אור כהה מנרות של חלב
 קמנים דולקים מעט הנה ומעט הנה, זעיר שם וזעיר שם, לכד כבתי התפלה
 היה אור גדול, כי עוד ישבו שמה כסאות למשתה, לא חדל עוד מתוכם
 שאון עליזים וקול הקורא: לחיים! לחיים! נתבטלה הגזרה! ישועות נעשה
 ארץ! — הפתנס הזה היה למלה כפי כל איש יהודי בעיר מאנים קמן בלילה
 ההוא, וצוא ושוב מפה לפה, ותהום כל העיר לקול רנה וישועה,
 וקצת אנשים שותי שכור, אשר עזבו את בתי התפלה, ללכת לבתיהם או
 לבתי רעיהם, תעו בחוצות באישון חשך ונלאו למצוא פתח ביתם, וילכו
 ויזמרו בחוצות: לחיים! לחיים! נתבטלה הגזרה! ישועות נעשה ארץ!

מ.

רשע מכתיר את הצדיק.

שם בפנת הבית בקצה הרחוב עומדים שני אנשים אשר לא ירימו קול
 צוחת יששון ושמחה, כי אם ידברו חרש וקולם כמעט לא ישמע, גם אותות
 שכרון לא נראו בם כאלו לא עברם יין, נלכה נא ונמה און אל דבריהם
 ושיחתם, אולי נדע חדשות טפיהם.

- כמה אספת היום? שמשון!
- ארבעים איש, והנם במשמר.
- הלא נודע עוד דבר בעיר ועוד העיר צהלה ושמחה?
- אין איש שם אל לב כי הבאתי ארבעים איש כחור במשמר, כי כל
 אנשי העיר טקצה שתו לשכרון ועודם שותים, גם כאלה אשר תפשתי
 במצודתי לא רבים יחכמו לדעת את אשר נעשה עמם, כי גם אותם עבר
 היין והנם הווים שוככים בבית כלאם, מחר וידעו איה איפוא הם ושבתה
 שמחתם, אוי להם, כי מר הכלם!

— חדל לך שמשון! אל ירך לך, לא עת האנה היום! עוד העבודה רבה לנו, מי יודע אם יפשו כלם לאנשי חיל? ואם לא ייטיבו בעיני שר הצבא איה נקח אחרים תחתיהם? הן הזמן קצר והמלאכה מרובה.

— אבל הפעלים אינם עצלים, עוד שמשון חי! אם אמנם צר לי על הנערים האטללים האלה, ככל זאת עושה אני את מלאכתי באמונה, גורה הוא מלפני ה' ואנכי כה! תפשתי ואתפיש עוד ואם מעט הם ואוספה בהנה ובהנה —

— השמת לך לכן האפיקורם ששב ממאראפאל זה ימים אחדים? במקרה ראיתו היום ברחוב וכמעט כנער נכרי היה בעיני; פאות ראשו קצרות ונעליו שחורים כעורב מרוטים עשויים לברק. שמעתי כי למד במאראפאל אצל האפיקורם המפורסם יאסעל טודרוסיס יטיש. הן אביו הוא גיב אפיקורם גדול וקורא בספרי פסולים, ומי לנו טוב ממנו למסרו לצבא? הן זו מצוה רבה! — השכחת, ר' חיים מיכל, כי מגוע הרב הגאון ז"ל הרב דקהלתנו, הוא? אביו הוא נכד... נכד ר' יעקב... ר' יעקב העמדעל כמדומה לי? — ר' יעקב עמדן, כן הוא, אבל מה בכך? אפיקורם הוא אפיקורם ויהי נכד מי שיהיה. הן אנחנו כל בני ישראל נכדי אברהם יצחק ויעקב אנחנו, ובכל זאת אפיקורם הוא אפיקורם, ומותר לקרעו כדג ולנחרו ביום הכפורים שחל להיות בשבת, כי אפיקורם, קורא בספרים היצוניים ובספרי פסולים גרוע מהעובר על כל התורה כולה ואין לו תקנה בזה ובבא.

— אבל בנו יחיד הוא לו, ובפקודת הקיסר כתוב לאמר, כי כל בן יחיד לאביו ולאמו לא יקחו לצבא. גם לא מלאו לו עוד שמונה עשרה שנה.

— שנותיו לא תהיינה לנו למכשול עון, כי אנחנו נמנה החסרון בספר הזכרון ונשים על ישנותיו נוספות. גם יש קץ לאחדותו, כי בן נתן לאביו אשר לא ילדה לו אשתו, ונברך את פרי בטנו על אחת שתיים. גם עוד יתרה נעשה, כי נאסוף התומים על בן האפיקורם, כי השחית את דרכו וילך שובב בדרך לבו לעשות הרע בעיני אלהים ואדם, ועל יושבי העיר לבקר הרע מקרב עדתם על כן מבקשים אנחנו מאת שרי הממשלה לאספו אל מחנה אנשי החיל.

— אל נא, ר' חיים מיכל — אמר שמשון התופש וכן נקראו אז האנשים אשר הפקד בידם נפש כל בשר האומללים אשר התוו עליהם תו ללכת לצבא עיי האנשים האלה, אשר כצירי שאול הפשו אחרי הצעירים בחפש מחפש ויתפשושם חיים ויצודו אותם למדחסות, ויקרא שמם בישראל: תופשים! אל נא ר' חיים מיכל! אל נא פקדי העדה כלכם! אל תחטאו בילד הזה, הרך והיחיד לאביו ולאמו, אל תשלח ירך ר' חיים מיכל אל הנער הזה, כי ידעתי את אביו, איש שלום הוא, דבר אין לו עם אדם, לא ירע ולא ישחית לאיש, האף אמנם יודע הוא את משפט מנהיגי קהלתנו ועלילותם, גם לא נחדר ממנו כי בית המשמר היה מלא בחורים גבורי כח ככלוב מלא עוף ופתאום עפו כלם בצפרים עפות ולא נשאר מהם אף אחד; ובכל זאת הוא

אם
יש
לך

מחריש וישים יד על פה, כי לא איש ריב ומדון הוא, רואה הוא את כל הנעשה ושותק, אם אמנם הוא יחיד בעירנו, אשר לשונו תמהר לדבר צחות בשפת רוסיא ויודע לדבר את שרים בשער והם יכבדוהו ודרכו נשמעים, ולמה תעיר חמתו ותאלצהו לפתוח את פיו? אם לעצתי תשמע, ר' חיים מיכל, חדל ממנו, כי תביא עליך רעה אשר לא תוכל כפרה; כי אם תגע בו לרעה כלביא יקום וכארי יתנשא ואז מרה תהיה באחרונה.

— לך שמשון! — קרא ר' חיים מיכל — רב לך! לא ליועץ בהרתיך, לך וקה את בן האפיקורם, ושים עליו משמר, אתה תעריבנו מידך אבקשנו! ואם לא תאבה ללכת הנך מוסר מתופש ושמתי אחר תהתיך אשר ישמע בקולי, כי לא לשמוע תוכחתך שמתוך לתופש, לא עצתך אדרוש כי אם את שתי כפות ירך החזקות כמטיל ברזל. לך! אל תפל דבר מכל אשר צויתך, גם לא תתמהמה, פן יסתידהו אביו ונשאת עון.

— אנכי אלך, כי סר למשמעתך אני. מחר תמצא את הנער בבית המשמר כאשר תאבה לנפשך. אבל...

— אבל! דום ולך! קרא ר' חיים מיכל ברנו קולו — עוד בלילה הזה תביאהו אל המשמר, ואני אבא שמה לראותו, השמעת שמשון? קום ולך! — שמשון התופש שמע וילך, ור' חיים מיכל הלך גם הוא וישב לבית המדרש ויוסף לפזו ולכרכר ויקרא בקול: שישו ושמשון! נתבטלה הגורה, ישועות נעשה ארץ.

— על פת לחם יפשעגבר! — כה דבר שמשון התופש בדרך בעונו את ר' חיים מיכל. הן זה האישי אשר אנכי הולך אליו לקחת את בנו, אדוני היה, משרת הייתי בביתו ימים הרבה, ועתה מה אעשה? כל אשר יכלתי עשיתי להציל את בנו, אבל כמד לב ר' חיים מיכל, הוא צוה ולי לשמוע בקול דברו, כי ממנו לחמי נמצא. —

בן חכם ישמח אב.

בקצה העיר בירכתים, מעבר לנהר, עומד בית החב ידים, סביב לו גן ירק ולפניו חצר עם רצפת אבנים, חלונות הכית שקופים אטומים ומסכות בר לבן נסוכות עליהם מבפנים, מבעד המסכה נראה אור שני נרות דולקים על השלחן ושני אנשים יושבים זה, מול זה. האחד כבן ארבעים שנה הדור בלבושו ומצנפת שחורה על ראשו, תלתלים שחורות סביב לצוארו וקנו העגול אשר קצותיו השוה במספרים יורד על פי רביד המשי המכסה את חלקת צוארו, מעיניו הנוצצות כספירים נראה כי הביא לבב חכמה ולא נפתה לבו אל הבלי שוא ככל אנשי עירו; אשר על כן לא הלך שלשום אחרי מטתו של הסת נושא כתב הבקשה לשמי מעל, לא נתן קולו בכבי בחצר מות יחד עם כל אנשי עירו וגם בשמחתם לא התערב היום על התשועה*

אשר בשר חיים מיכל בעל החלומות; כי אם בביתו ישב כל היום ולא יצא החוצה, לבלתי יתראה כמהתל כפתאים המאמינים לכל דבר. האיש ההוא חומר מנוע גדולי היחס אשר בקרב ישראל, ושמו ר' יעקב אשכנזי, נין ונכד להגאון חכם צבי ולבנו הגאון יעב"ץ או ר' יעקב עמ"ן. — המשפחה הכבודה היא, משפחת חכם צבי ובנו, אשר שלחה פארותיה לכל עבר ונמישותיה עברו ים ואיים רחוקים, שלחה אחד ענפיה גם ארצה רוסיא ופולניא. זה בשבעים שנה לפני הלך הלבנה עדת ישראל בעיר טאנים קמן למשוח עליהם רב ואלוף לראשם את הגאון ר' מאיר בן הגאון יעב"ץ ז"ל, ויואל האיש לשבת בתוכם ולהורותם את הדרך אשר ילכו בה, ויוליד בנים ובנות, ויקח נשים לבניו ובנותיו נתן לאנשים, וירב כצאן משפחות בכל סלך וואליניען ופאדאליען ויתר ערי המחוזות הקרובות והרחוקות, והיה צמח חכם צבי לצבי ולתפארת לערים האלה, כל הימים אשר הלכו ישראל בנתיבות עולם, ותופשי התורה היו גר לרגלם. בהיות עוד התורה והחכמה עמוד האש ההולך לפני סחנה ישראל להאיר להם הדרך, היו נושאי דגלה ומחויקי בן תרגה גדולים ונכבדים בעיני העם ויעמרום כבוד והדר, מהם לקחו לרבנים למורים ולמנהלי עדתם, כל איש אשר חננו אלהים בעושר ובנכסים ובנים ילדו לו חפץ קרבת אנשי שם אלה ומכספו שחד למען יתחתן בהם ויזעזע זמורת היחס על תלמי משפחתו. ובני היחס האלה, אשר עוד לא סרו מדרכי אבותיהם, הביאו אתם מפרי קדש התורה והחכמה וישתלום בן ערוגות המשפחות אשר נאחזו בהנה, והיו לפרי הדר ולגפן אדרת, אז רבתה תורת אמת בארץ ותרבה גם הדעת; כי מאז מעולם, תורת ה' התמימה ודעת קדושים, החכמה המאירת עינים, צמדות תלכנה, שלובות יד אשה אל אחותה, כי אחיות מכנן הנה כשני תאמי צביה, ואשה רעותה לא פקדו, תופשי התורה מעולם היו חכמים מחוכמים בכל חכמת מדע ומדברים בלשון עם ועם ואף כי העם אשר ישבו בקרבו, דרשו מעל ספרי חכמינו בדורות הראשונים, במרם פרשה החסידה כנפיה ותכנס את עין הארץ וימש חושך, דרשו והתבוננו לחקר רבותינו מאז ומקדם, ועיניכם תחזינה, כי מלבד חכמת התורה אשר היתה להם מנה אחת אפים, הגו בחכמות ובלשונות הנחוצות בימים ההם, רבם ידעו לדבר שפת רומי, אשר היתה אז אם הלשונות ושרים ורוזני ארץ דברו בה, הרבנים החכמים ההם התיצבו לפני מלכים ושרים, המליצו טוב בעד אחיהם ויעמדו כפרץ והיו לחומת ברזל ונחשת סביב לעמם בחכמתם ובישרת לבם. — אולם אין דבר קים בתבל ארצנו, מלחמה לחשך עם האור מדור דור, והיה כאשר תרים האולת את ראשה ונבר החשך, כי לא לעולם חוסן ישועות חכמה ודעת, כי גם לאולת אויבתה חיל ופרשים, ופשו פרשיה כענלי מרבק, ואם אין קשת נבורים בידם והרבם איננה מרוטה עשויה למכת, הנה בכשיל וכלפות יהלומין ובעץ קדמות יבואו אל מקדשי אל וישחיתו דים, וסער התחולל בכמן שאול ותהר ותלך את הבת השוכבה אשר קראו שמה קבלה (והיא כפלה נאופים) ותקיא השאול אותה על פני הארץ ותלך הלך וגדול ותהר

גם היא ותלך בדמותה ובצלמה את החסידות, אשר נברה בארץ ותסרוץ ימין ושמאל, ותגרש מפניה אור התורה והחכמה, ובכל מקום אשר נאחה שם לכל בני ישראל היה חשך ואפלה מנדת, אז ירדו תופשי התורה ואדיריה מכסאותם וישבו תחתם רבי החסידים, ותמלא הארץ אותם וילמדו את בני ישראל להאמין בכל דבר הכל ואמונת שוא, או תחת הדם התורה עלה סרפד הקבלה ותחת ברוש החכמה עלה נעצוץ החסידות, והיו החכמים כנבלי חרש וככלי אין הפץ בו, והאוילים הנתעים בשוא השנו עשו חיל, ובני היחס, אשר עוד חכמת אבותם בידיהם, עלו בתהו ויבקשו להם מנוח ומפלט באשר ימצאו, והעם לא שם לב עליהם לנשואם ולנפלים כימי עולם וכשנים קדמוניות, כי זנה העם אחרי צדיקי החסידים המושלים לבדם בקרב ישראל, אחד מאלה השרידים הנדחים ממרום כסא כבודם היה זה הנבר ר' יעקב אשכנזי היושב במאנים קמן בקצה העיר מעבר לנהר, אמון על ברכי אבותיו החכמים, היה הוא גם כן חכם גדול בתורה ובכל חכמת מדע וידע לשונות שונות וביחוד שפת רוסיא ארץ מולדתו, והיה כראותו כי אזלת יד החכמה בישראל ויזרוה כמו דוח ויגורו לבשתם ולחרפתם אחור, לישמוע כקול רבי החסידים הרועים המתעים והנתעים בשוא, ויבו בעיניו לבקש כסא רבנות באחת הערים אשר רבי החסידים מושלים שם, וחכמתו עמדה לו למצוא חית ירו בחרשת המעשה, אשר למד להלבין את הרוגג ולנקרו ויעש נרות דונג לבנים כשלג, וימכרם לחצרות השרים ולבתי התפלות ויכלכל את ביתו לרוחה, ויאכל לחם לשבע, ודבר לא היה לו עם אנשי העיר אשר הואילו הלך אחרי ההבל ויהבלו.

לראיש ההוא ילד בן משכיל וטוב מעד ויחנכהו אביו על ברכי ער היותו בן עשר שנים, וילמדוהו תורת ה' ושפת קדש, גם שפת הארץ ושפת אשכנז, אשר החלה בעת ההיא לפקוח עיני היהודים המעטים אוהבי חכמה עיי העתקת התורה לבן מנחם, למד ר' יעקב אשכנזי את בנו, ובנו מאיר עשה חיל בשפות ההנה ובכל חכמה ודעת אשר הורוהו אביו, והיה בהיותו בן עשר שנים ויקחהו אביו ויוליכהו ארצה נאליציען העירה טארנאפאל, אשר שם התנשא לראש בעת ההוא החכם הדגול מרכבה ר' יוסף פערל יוסף שם בית ספר לילדי בני ישראל, ר' יוסף פערל ר' יעקב אשכנזי היו אוהבים נאמנים משנים הרבה, ויתן אשכנזי את בנו מאיר לאוהבו פערל ללמדו ולהנכו בבית ספרו ולהעבירו משם לבית ספר נבוח כאשר יכלה חוק לסודו בבית ספר ההוא, ויעש ר' יוסף פערל כן, ויגדל הנער וילמד בבית הגימנאזיום אשר בטארנאפאל תחת השגחת החכם ר' פערל, והיה בהיות הנער בן שבע ונשרה שנה, ויכל את מעשהו שם וישב אל בית אביו, הוא הנער אשר נאחזו רואים אותו בעד החלון, יושב מול אביו ומדבר עמו. — הנער מאיר לבוש כנדי אייראפא ומצנפת על ראשו אָן, כי בהיותו מתלמידי הגימנאזיום למד לנהוג מנהגי אייראפא, לבלי כסות את ראשו כשבתו לפני גדול ממנו בשנים ובחכמה, אביו אשר ידע כי לא כמצנפת

יראת ה', ורק מנהג יושבי ארץ הוא לכסות הראש תנ"ך מנהג אשר כור
 נחשב ליושבי ארצות אירופא, לא קצף עליו ולא כחה בו, וישבו שניהם
 יחדיו וישתו. מאד ספר לאביו את כל המוצאות אותו בשבע שנות ימיו
 בשבת תחמני במארנאפאל, ואביו התפלא על צרות לשונו בשפת אשכנז
 היפה ויריה נחת. ויספר יעקב לבנו את כל הדברים אשר קרו בארצו ובמולדתו
 מאז הלך מאיר לארץ אחרת ללמוד שמה, ויאנה בשברון טתנים על שבר
 בני עמך. — וישאל האב את בנו אף אשר בלבו לעשות. אחר שכלה חוק
 למודו בבית הגימנאזיום? ויען מאיר את אביו לאמר, כי ברצוני ללמוד הכמת
 הרפואה באחד בתי מדרש החכמה הנבונים אשר בארצו ובמולדתו. כי בכל
 ימי שבתו בארץ נכריה לא שכח שפת ארצו, כי אם למד אותה בשקידה
 רבה וידו רב לו כשפה והוא נאחד סופריה, ולא בצד ממנו להבחין לעיני
 המורים הרוסים בכל בית ספר גבוה אשר יקראוהו שמה לבחינה. ומדי דברו
 הוציא מחיקו כתבי התעודות אשר לו ויראם לאביו, וגם אגרת בתובה מאת
 החכם הארון ר' יוסף פערל אל שר הפלך בוואליניען, אוהבו ומיודעו.
 באגרתו זאת הוא מציג לפניו את הנער אשכנזי בתור תלמיד מוכק מבית
 הגימנאזיום המסואר אשר במארנאפאל, ומהללו ומשכחו מאד, כי עשה חיל
 בכל המדעים והלשונות, והוא הולך תמים ופועל מישרים ואין בו עולתה.
 וגם את אביו הנער זכר ריי פעריל לתהלה ולתפארת באגרתו אשר הפלך,
 ויבקשהו להיות לעזר ולהועיל לנער המהולל בן אוהבו החכם הנכבד, לתת לו
 מהלכים בבתי החכמה בארץ רוסיא ארץ מולדתו, למען אשר ילמד שם הכמת
 הרפואה באות נפשו, והוא מבטיח את אוהבו שר הפלך, כי הנער אשכנזי
 יהיה לאבן חן בעטרת ארץ מולדתו ויתברכו בו כל יושבי הארץ.
 עיני ר' יעקב אשכנזי אורו משמחה בקראו הדברים האלה, ולבו נמלא
 גיל וחדווה, כי ברבו אלהים בבן חכם ותקוה טובה נשקפה לו, כי ימלא שר
 הפלך את משאלות אוהבו פערל, ובעזרתו יקבל בנו לבית מדרש המדעים
 והיה לברכה בקרב הארץ. לא אחר האב ויגד מורשי לבנו לבנו מחמל נפשו,
 כי בדעתו לנסיע עמו יחד כיום המחרת לעיר הפלך, למסור לשר הפלך את
 אגרת הארון פערל ולהחיש מעשהו להביא את בנו לבית מדרש החכמה.
 כרגע ההוא נפתחה הדלת ושמעון התופש ושני אנשי חיל באו אל
 הבית ופני ר' יעקב אשכנזי הלבנו כשלב — לא מסחד פתאום, כי אם מכעם
 ומרוגז.

יא

פחד פתאום.

— מה לך פה? — נתן ר' יעקב אשכנזי בקולו על שמעון התופש —
 ומי המה אנשי חיל אלה עמך?
 שמעון הסיר מגבעתו מעל ראשו ויענהו ביראת הכבוד, כי משרת היה

שמעון ימים רבים בבית ר' יעקב אשכנזי: אדוני יודע כי אני רק שליח, ואל
 כל אשר צוני הסוכן ר' חיים מיכל אלך. ה' יודע כי לא בחפצי ורצוני הלכתי
 הנה. וכלי חמדה נאלצתי לעשות פקודתו. הוא אמר אלי: דום לך! ואדום
 ואלך. ואנשי חיל אלה שלח אחריו, כי לא האמין בי, ויאמר בלבו פן אעשה
 מלאכתי יייה ואנלה את און אדוני, כי רוצה הוא לקחת את בנו לצבא
 ויסתירו אדוני מפניו, על כן שלח גם אנשי חיל, לקחת את בן אדוני אל
 המשמר. בית אוסף הלקוחים לצבא —

— בני? אל המשמר? אל בית אוסף הלקוחים לצבא? המשוגע הוא
 היים מיכל הצבוע? השכח חיים מיכל מי אני ומי אבותי? הלא ידע חיים מיכל
 כי בני יהוד הוא לי ולא לו ללכת לצבא, גם לא הגיע לשמנה עשרה שנה.
 ולו היה עלי החוב לתת את בני לצבא לא ביד חיים מיכל נתתיו, כי ביד
 הובלתיו לשרי הצבא ונתתיו בידם, ואיכה יכול הצבוע הזה, השורד וחוסן
 ויונק כעלוקה את דם עניים ואביונים, איכה יכול להעז פניו לשלוח לקחת
 את בני?

— את כל זאת ידעתי גם אני, ענה שמעון, גם לא כהרתי מפניו את
 מחשבותי והניגוני לבני, כי בן אדוני יחיד הוא ועוד לא הגיע לשמנה עשרה שנה.
 — ומה ענך?

— כי בידו לתת לאדוני בנים אשר לא ילדו על ברכיו, ולמנות חסרון
 השנים בהוסיפו לבן אדוני שנה או שנתיים, ככל העולה על רוחו...
 פני אשכנזי ועמו ושפתיו טלאו זעם, אבל לשונו נאלמה ושפתיו
 סגרו וידום.

אנשי החיל, אשר לא הבינו דבר מיכל אשר נדברו שני היהודים, ואשר
 ארכה להם העת לשמוע שפת לא ידעו, ננשו אל הנער ויצו: לך אתנו!
 ואם לא תלך ונשאך עלי כתף, וישלחו ידיהם לתפשו, ויגער בס שמעון
 ויאמר: אתם שלחתם לעשות את פקודתי כאשר אצונם, ולמה תשלחו יד
 במרם צויתכם? נשו הלאה! — ויפן שמעון אל ר' יעקב אשכנזי ויאמר:
 אדוני! מי אנכי כי אדבר דבר באוני אדוני, ועצתי אשמיעהו? קמנתי משלוק
 נעלו טעל רגליו ומלשאת סיר החצה מביתו ההוצה, וככל זאת יסלח אדוני
 וישמע דבר עבדו שמעון התופש, גם אנשים כערכי לא בכל עת הכל יהמין.
 הנה אדוני עת צרה היא ליעקב וחי חפץ דכאו, כל העם מקצה בוכה ומתאבל,
 אין בית אשר אין בו בכי וסספד, ועתה ישתתף נא אדוני בצרות ישראל
 ויקבל גם על עצמו וכבודו קצת יגון ואנחה על ישעות שתים או אולי יום
 תמים. הן כאדוני ידעתי גם אני, כי לא יחרוך רמיה צידו וחיים מיכל לא
 ילמד את בן אדוני קשת, כי יחלוץ אדוני מצרה את נפש בנו היפה תאר
 אשר אראהו ואחמדהו, ירשה נא לי אדוני לגשקהו (שמעון לא
 חכה עד אשר ירשהו ר' יעקב, ויגש אל מאיר, אשר ישב עז כה מחריש
 משתאה וישקהו, ורמעות עיניו נגרו פתאום על לחיי הנער). יודע אני, הוסיף
 לאמר, כי אדוני יוציא לאור משפט צדקו ויכריע קמיו תחתיו ונפש בנו יפדה

מיד ערצים מבקשי נפשו. ויהי מה! ישב שעות שתיים עשרה במשמר! לא
 אאסרהו ולא אניש לנחשתים רגליו, ועמו יחד אחכה שם עד כא אדוני
 ויוציאהו. כי אם יטאן אדוני לתתו ללכת עמדי, הנה אניש חיל אלה, אשר
 לא ידעו את אדוני ולבם צפון מחסה, ישימו ידהם בו וביד חזקה יקחוהו,
 ואין מידם מציל. אנכי לא אוכל להושיע, כי כן ציו. —
 הנער מאיר לא יכול עוד להתאפק ויקם ויאמר בלשון רומיא צחה
 ונקיה, עד אשר השתוממו אנשי החיל, אשר לא שמעו עוד איש יהודי דובר
 בלשון עמם כאחד השרים המדברים צחות. אבי יקירי! למה נירא מפני המת
 המציק? ואיזה המת המציק? הלא תדע מראש כי לא אהיה איש חיל, כי
 לא לכך נוצרתי. הלא ראית את התעודות אשר לי מבית הספר והגימנאזיום,
 קראת את האגרת אשר לי לשר הפלך, ולמה תירא? אלכה נא עם האיש
 הטוב הזה אל המשמר. הן בלא זה הפצתי ללכת שמה לראות שלום אחי
 הנאנחים והנאנקים ולהצטער בצרתם. אלכה ואראה, ואתח אבי! מהר ולך
 אל עיר הפלך, ונתת לשר הפלך את תעודותי ואת אגרת האדון פעריל,
 ובעוד שני ימים תשוב הנה והוצאתני סן הבית הזה אשר אני בא שמה,
 וגם את הנוכל אשר שם לקלון כבודך תביא במשפט. . . .
 ויפול האב על צוארי בנו וינשקהו ויבך ככי תמרורים. ויאמר: את
 אשר לא יגורתי בא לי! מי מלל ליעקב אשכנזי כי רוח חיים מיכל הנוכל
 הצבוע תעלה עליו ובכנו יחידו ישלח ידו? ידעתי בני גם אני כי מחשבת
 הנוכל לא תקום ולא תהיה, לא תדרוך קשת ולא תשא חרב, כי לחכמה
 הקדשת עתך והיא תעז לך. אפס חיים מיכל הכה בהרפה לחיי וישימי
 לדראון! כבודי השכין לעפר וירמסהו ברגל גאווה. אלכה לעיר הפלך ואקה
 נקמתי ממנו, כי איש מלא עין ופשע הוא ולא ינקה רע. שמשון התופש
 בכה גם הוא במסתרים, וגם אנשי החיל מחו דמעות מעיניהם, ויקם מאיר,
 ויאמר: נלכה! וילכו.

יב.

המשמר, או בית אסף הלקוחים לצבא.

ברחוב האכרים, הרחק מרחובות היהודים, שם בית אבנים ישן ושפל
 מאד, נגו מצופה בקנה וסוף ובקש יבש וחלונותיו שבכות ברזל. דלת הבית
 שפלה ונמוכה, עד כי לא יוכל איש לבוא ולצאת אם לא יכוף כאגמון
 ראשו. בפנים הבית אין שלהן ואין כסא ואין ספסל לשבת עליו ולא מטה
 לשכב עליה, כי אם על עפר הארץ שמוח תבן ורשא עשב חשך משחור תארו,
 כמתבן כמי מדמנה. שם ישבו צפופים ערך ארבעים איש, רבם מבני שמנה
 עשרה עד עשרים וחמש שנים, וקצתם גם ילדים בני עשר שנה והקנים בני
 ארבעים שנה ויותר. אלה אספו הנה לא למען ימסרו לצבא, כי לא יכשרו,
 כי אם למען קחת מהם סדיון נפשם ולשלחם לחפשי. ואלה אשר לפי

מספר שנותם ומכנה נגם יכשרו לצבא ישבו עד יבא עתם להמסר לשר
 הצבא, כל אלה האסופים מה אסרו בוקים ברגליהם, לבלתי ינוסו להצלט,
 גם שומרים נצבים עליהם או יושבים עמם יחד על עפר הארץ, ויש אשר
 רגלו האחת ורגל השומר אחת אסורות יחד, ואל כל אשר יהיה רוח האחד
 ללכת ילך גם השני, אם לאכול או לשתות או להסיך את רגליו. . . כל
 הדברים האלה יעשו שניהם יחדו, כאלו אחוזים יצאו מבטן אטם ונגשו איש
 באחיו ולא יסדרו. והאנשים האלה, הם ושומריהם והשומרים הנצבים עליהם,
 והכאים פעם בפעם מבית הסוכן ומשר העיר שונים המה איש מרעהו בדרכיהם
 ובעלילותיהם. זה תם וסר מרע, וזה חצוף ועו פנים ועושה כל תועבה, זה
 בוכה וקורא בספר תהלים וזה מחרף ומקלל ודובר נבלה, איש מפני רעהו לא
 יבוש ופניו לא יחורו ואיש הישר בעיניו יעשה. כי מן הבית הזה יצא כל
 הדר החקים והמשפטים אשר יעשה אותם האדם המדיני באשר הוא אדם,
 אין שם לא תורת אלהים ולא תורת האדם, אבדה הנהגת המוסר ודרך ארץ
 ונכרתה מיושבי הבית הזה, האובדים והנרחים, האלה רחו מקרב העדה אין
 להם חלק ונחלה בדת בני אדם, לקוחים הם לצבא ונתנו בידי שומרים עו
 נפש, ומה להם ולבושה וכלמה? כפראים כמדבר היו, או כשרים בשאול
 מתחת! —

ובין הארבעים הנערים האלה ישנו נער אחד שובב ופרוע, אשר כבר
 יסר בשוטמים לא פעם אחת, כי נתפס בנגבתו והקת בלי המלה ולא לקח
 מוסר, כי שובב הוא מרחם משחר מל ילדותו, עשוי לבלי שוב מדרוכו הרעה,
 וכל בלי משחית ומחבל עליו לא יצלה להשיכו מדרכו. — שם הנער ההוא
 נודע כהרפה ולדראון, וזה שמו אשר יקראו לו: יוזיפיל גנב! וכה יקרא גם
 הוא לגפשו וילבש גאות וגאון בקראו את שמו, ויוזיפיל גנב. הנער הפרא
 הזה יושב על הארץ ומקשקש בנחשתים אשר על רגליו ושואג כארי על כל
 הנערים אשר אתו בבית וסביבו נשערה מאד, כי כלם יראים מפניו ומעוז
 אפו מן ידים ידו ויכס חרם שוק על ירך.

כמעט פתח שמשון התופש את הדלת וירא יוזיפיל את העלם מאיר
 אשכנזי במחלצות אשר עליו, וישרוק יוזיפיל בשפתיו וישיע קול כמחללים
 בחלילים, ויסר את מצנפתו מעל ראשו ויסגד וישתחוה, כמשתחוה לפני שר
 וגדול, ויקרא: ברוך הבא! ראו! מי זה יכבדנו לבא לבקרנו! הלא זה שר
 ונשיא בישראל! — ויסן אל הנערים האוטללים וישאג כארי: כלבים! מה
 אתם מחשים? קראו בקול: ברוך הבא! אתם כלבים לא תדעו ולא תבינו,
 ויוזיפיל גנב יודע ומבין, ויוזיפיל גנב למד בחדר! הנער הזה הוכא הנה בחסאו, יען
 כי איננו מתפלל בבית תפלת ר' יוסף ליב בן המגיד, מסופק אני אם כל ארבע
 ציציותיו כשרות. גש הנה ואכדוק את ציציותיך, יוזיפיל גנב רואה ציצית
 הוא וכוהן וכודק גנני נסתרות. הנער הזה אפיקורם הוא! יוזיפיל גנב מבין
 דבר, יוזיפיל גנב למד בחדר, גם אני אינני אוהב אפיקורסים. אינו דומה
 גנב או שודר לאפיקורם, גנב יש לו ציצית, גש הנה אפיקורם! הראה לי

את ציציותיך! הננב מתפלל כשיש לו פנאי, לא כן האפיקורס! גש הנה שמשון! — כלב שומה! מה אתה עומד מרחוק? הנישה הנה את הנער האפיקורס ואמשהו אם יש דבר מה בכיסי בגדו? כלב, שמשון! האתה תשאיר מאומה ליוזפיל ננב? שמשון! צירי שאול יבעתוך! למה לא העמדת לימיני אתמול בלילה מייצפרנים (נענעלוואסער)? — כלב שומה! אקרעך כדנ, אכה הכפתור אשר על גופתך מלמעלה, אשר תקרא בשם ראש, ותצא נפשך מאחוריך! כלב! מה יוזפיל ננב בלא מייצפרנים? הלא תדע כי יוזפיל איננו הולך די אמות בלי נמילת ידיים, אם לא לדבר מצוה גדולה — לבדוק פתחי הבתים ולראות אם יש להם מזוזות כשרות, או להדליק נר חנוכה על הננוט. כלב שבכלבים! מי צפרנים! מי צפרנים, או יין שרף! ת יין שרף כלב! השומע אתה? יין שרף חיש! כלב שומה! ההדלת לשמוע בקול יוזפיל? השכחת את אשר עשיתי אמש לחיים מיכל מצמיח ישועות? לך כלב שומה אל הסוכן, אשר כמעט קם עשיתו למרוח אשך, והגרו לו כי יוזפיל ננב צוה שישלח יין שרף לכל העדה הקדושה הזאת! האיך רואה שם איש קדוש קורא בספר תהלים, אשר יועיל לו כעלוקות למת, או כדלתים ובריה לבית בסני יוזפיל ננב. הבא יין שרף וישתה וישכח כי הוא קורא בתהלים בבית מלא קיא צואה. לך הגד אל הסוכן השכור והגנב יותר מיוזפיל, כי אנכי אמנם אהיה איש חיל, ומה מני יהלוך? הירא אנכי מסני עצי היער? אחורי לא זכויות הם וכי יקבמו בטקל ובשכט לא ישכרו, או ירא אנכי כי לא אוכל לעשות את מלאכתי בין מערכות אנשי החיל? בראשונה אננוב כל התפלין והסדורים אשר יתנו אנשי חסר אלופי הקהל להלקוחים לצבא טבני ישראל ואמכרם בזול, ויהיה זכות הרבים תלוי בי. אחרי כן אפנה אל אנשי חיל האחרים ולא אשאיר הרב וכלי מלחמה ואבק ירפה בכל המחנה ומטילא יבא משיח צדקנו. אמנם כן הוא! אני אהיה איש חיל כתאות נפש הכלב חיים מיכל מויף שטרות ופוקד עקרות — אבל במרם אצא ממאנים קמן אעמיד תרנגול אדום על גב ביתו של המצמיח ישועות ומיסד כי דואר של מתיים. יבקש את ר' פלמיאל, אחד הרצים מבי דואר של חיים מיכל, שינין על גנו כצפרים עפות ויככה האיש אשר יצית שמה יוזפיל ננב. — לא ישאר כפים מעץ ככל ביתו, גם הישמרות המזויפות יהיו לאפה, וידע חיים מיכל, כי יוזפיל ננב למד בחדר.

ברגע זה נפתחה הדלת וחיים מיכל בא אל הבית, כי נשוכו מביחמסד משמחתו הגדולה על בטול הגזרה ועל הישועות אשר נעשו ארץ, סר לראות בבית המשמר אם מלא שמשון התופש את פקודתו והביא הנה את בן האפיקורס. כמעט ראה יוזפיל את חיים מיכל, וישא קולו ויקרא: קומו רעי חברים כאיש אחד, והשתחוו להדום רגליו של החסיד הותיק ר' חיים מיכל מחזיק הבי דאר של המתים, בורא מלאכים ומצמיח ישועות, אשר הביא אותנו תחת כנפי השכינה. . . דעו לכם, ישראל עם קדושים! כי אחר שקבל הותיק הגנב ר' חיים מיכל תשובה משערי שמים עי הרץ הראשון

של הבי דאר שלו, ר' פלמיאל הסורה, כי נתבטלה הגזרה, חשב מחשבות להביא את משיח צדקנו, ולכן אסף אתכם יחד בבית הקדוש הזה, ובראשכם את יוזפיל ננב, כדי שגעשה תשובה ונקרא בס' תהלים, ואז לא יבצר מסנו לבצע אשר החל לעשות, לקרב קץ משיחא! — האין נכונה כפי חיים מיכל ננב? כי באת כעת הנה להעיר את כל העדה הקדושה הזאת ויוזפיל בראשה, שנהרהר בתשובה? — הן ישועות נעשו. . . הגזרה נתבטלה ומה אנו עושים מה? אם לא למען נחזור בתשובה. . . ויבא משיח! אבל הנר לי חיים מיכל כלב, למה כשרת צדק כפי. . . במרם הריקות את כימי הלמתיים לצבא ראשונה? ועשית כאשר. . . יוזפיל? הן מאניש דודי של הננבים כאין ננבו, והוא כקליפת השוה, נגדך חיים מיכל נתן לך שלשים רובל כסף ותשלחהו וילך ויצת אשר. . . הוא בבית הישר. . . וישא משאות מביתו שבע על אשך. . . חפשיני נא, חיים מיכל! ולכל בני ישראל יהי אור ריי. . . קדושה, עוד זמרם יעלה השחר, ולך אחלק כבוד ומביתך אחל, כי בעל דרך ארץ אני, הלא תדע חיים מיכל כי יוזפיל ננב למד בחדר. —

חיים מיכל לא שת לבו לכל א. . . דבר יוזפיל ולא פנה אליו ולא ענהו, כי ברגע כואו ראה את מאיר אשכנזי עומד על יד שמשון התופש וכמעט לא האמין למראה עיניו, כזאב מורף צמא לדם למש עיניו אל הנער, ויפן אל שמשון ויאמר: למה תעמוד? תן לו מקום והגישה רגליו לנחשתים, שמשון הריחיש הרים את ידיו ויאמר: תאכל חרב את שתי ידי אלה ואורועי מקנה השכר אם תגענה ברגלי הנעה הזה לשום עליהן כבלים! — המעט ממך ר' חיים מיכל, כי הבאתיו הנה ובקשת גם כי אשים כבלי ברזל על רגליו? — רב לך ר' חיים מיכל! ה' לא יאכה סלוח לך, זכר נא מי הוא העלם הזה? מי אביו? ומי אבות אבותיו? לא נביא אנכי, ר' חיים מיכל, ולא חולם חלום, אבל לבי אומר לי כי לא טובה תגיע לך בנער הזה, כי יש לו זכות אבות. . . מה השמיע פתאום גם יוזפיל קולו ויקרא: גם ליוזפיל זכות אבות! בעיניך תראה חיים מיכל כי יסוד ייסודך יה וביתך יבער מהרה, כאשר יבער הגלגל בעבור יוזפיל ננב, אשר השפם מסהרו ותתנחו להרפה ולדראון עולם ויוזפיל ישם שתי ידיו על עיניו וישנה את קולו כילד בוכה. . . דע חיים מיכל כי יש לי זכות אבות, מאניש דודי הוא צדיק יסוד עולם, וזכותו יעמוד לי ולכל ישראל אמן, ויפן יוזפיל אל היושבים סביבו במשמר ויקרא: כלבים! למה תחשו? צעקו כלכם כי מאניש דודי הוא צדיק גדול ואור עולם? הלא לאורו הלכתם כלכם זה כארבעה חדשים, כאשר האיר את הלילה, הכי לא תזכרו עוד, איך זה כשגתים הלך דודי בחוצות קהלתנו הקדושה מעומף בטלתיים הרבה ושתי טבעות קדושים מעץ יבש על שתי רגליו, ושני שושבינים אחד מימינו ואחד משמאלו, איש חרבו על ירכו מסחר יושב תהלות ישראל, אחזהו בפאות ראשו הקדושות, וילך מעדנות ברחובות קריה, בעבור אשר בצדקתו ובתום לבו חפץ לקחת לביתו את כל

המליתים מבית המדרש של ר' יוסף ליב בן הסניד, שנשארו שם ביום השבת, יען שפתאום נתק חוט העירוב (וזה היה מעשה ידי להתפאר!) ולא יכלו החסידים לשאת המליתים לביתם, ויירא דודי הצדיק ר' מאניש סן יבא חי' ג נב וינגבן, וילך הוא ויואל לקחתן אל ביתו, אבל בעויה, מעשה שטן היה, ודודי נתפש בעון הדור! מה נכבד היה היום ההוא, כאשר הובילו את דודי ר' מאניש נ"י ברחובות קריה, כמלך בנדוד! — צעקו כלבים שיש ליוזיסיל זכות אבות! דודי ר' מאניש הוא אור עולם ואוצר חיים! אורות מאסל יאמר ויחי! —

עוד לא כלה יוזיסיל את דבריו והנה שני שומרים באו אל הבית וישאלו לאמר: האין פה הסוכן?

— הנני! קרא חיים מיכל, ויסן וירא והנה שומרי שר העיר המה, ויאמר: מה לכם?

— אותך אנחנו מבקשים, ענה אחד השומרים, כי קרוא אתה אל שר הפלך, אשר בא לעירנו זה כשתי שעות, ויצו להביאך אליו.

— שר הפלך! קרא חיים מיכל כרעדה ופחד, שר הפלך בעיר? השומרים לא נתנוהו לכלות דבריו, ויתנו עליו בקולם: למה תעמוד?

קום ולך אתנו מהרה, ויוציאו את חיים מיכל סן הבית ויבהילו אותו אל שר הפלך.

ויהי בדרך ויתחקן חיים מיכל אל השומרים לאמר: הנה נא ידעתם כי ערלה לשוני בשפת רוסיא, וכי ידבר אלי שר הפלך לא אוכל להשיבו דבר כאשר עם לבבי, ילך נא אחד מכם אתי, והשני ימהר אל עבר הנהר אל יעקב אישכנו, המדבר בלשון רוסית, ויבקשהו בשמי כי ימהר לבא לבית שר העיר ושם ימצאני, למען היות לי לפה לדבר דברי אל שר הפלך אשר שם משכנו, גם יגיד לו השומר, כי ראיתי את בנו במשמה, אשר לא צויתי ולא עלה על לבי לקחת אותו, ורציתי לקרוא לו דרוז בזה הרגע, לולא מהרתי ללכת לשר הפלך, ומחר בבקר השכם אוציאו משם. —

מדי דבר חיים מיכל את הדברים האלה, כמתחנן על נפשו, הוציא מכיסו שתי מטבעות כסף ויתנם לשני השומרים וירך לבב השומרים ורוחם רפתה, ויאות לו אחד השומרים ללכת לקרוא את יעקב אישכנו אל שר הפלך, להיות לפה לחיים מיכל, וחיים מיכל והשומר השני מהרו אל שר הפלך.

יב.

שר הפלך בעיר.

ממעניי הרחצה בארצות אישכנו וצרפת, אשר היה שם שר פלך וואליניען כל ימי הקיץ, במצות הרופאים, שב לביתו, ויבא כלילה ההוא העירה מאגנים-קטן ללון שם, ויסר אל בית שר העיר, ויהי בעברו בדרך רחובות היהודים, אשר שם בתי תפלתם, וישמע קול ששון וקול שמחה, קול מצהלות

שכורים מתרוננים מיין, ויפלא הדבר בעיניו, בידעו כי לא עת רקוד העת ההיא ליהודים, כי הפקודה החדשה לתת בניהם לצבא לא מצאה חן בעיניהם עד גילת רזן והשמיע קול תודה, וככל הערים אשר עבר בהנה, מאז עבר הגבול ויבא ארצה רי' א שמע רק קול בכי ואנחה, ואבל ומספד ליהודים, ולמה זה רק בעיר מאנים קטן ששון ושמחה להם וכל העיר צהלה ושמחה?

תמיהתו זאת הגיד שר הפלך לשר העיר ברנע הראשון בדרתו ממרכבתו ושר העיר עומד עליו לברך את בואו בשלום, כי כבוד גדול עשה לו שר הפלך לסור אל ביתו, שלא כמדת שרי הפלך המתנשאים על שרי הערים הנתונים תחתם וסרים למשמעתם, כי היה שר הפלך ההוא חכם ומלומד מנדולי היחס אשר לעם הרוסים, אשר לא רמו עיניו ולא גבה לבבו, כי עבר ארחות ארצות אייראסא הנאורות ויארח לחברה עם חכמים וסופרים אשר עשו להם שם בארץ; על כן לא התנשא ולא נתן חתתו על השרים שומרי משמרת סקודתם תחת ממשלתו, רק באחת שם עיניו ולבו עליהם, כי השרים למשפט ישורו, ולצדק תהינה עיניהם סקודות, לעשות משפט עם הארץ, להצדיק את הצדיק ולהרשיע את הרשע, כי תועבת נפשו כל עושי עול.

שר העיר אשר לא נשא לשוא נפשו גם הוא — כי מושל מקשיב על דבר צדק כל משרתיו ישרים — התפלא גם הוא ביום ההוא על שמחת היהודים, אהר אשר כבר הקשיבה אונו רב קשב, מאז באה הפקודה, קול זעקת שכר בכל בתי היהודים וכל העם בוכים למשפחותיהם, ופתאום נהפך אבלם לשמחה וקול בוכים לקול ששון, וכאשר נפלא הדבר בעיניו שאל את סי הסוכן חיים מיכל, אשר אותו ידע יותר מכל יתר ראשי הקהלה, באשר לו שיח ושיג עמו בדבר הלקוחים לצבא, וגם נקל היה לו לדבר עמו, כי ידע שפת פולניא מעט, ויגל חיים מיכל את אונו בסתה, כי בראותו כי נסו כל צעירי היהודים להחבא, ואיש אין בעיר אשר יקח לעבוד עבודת הצבא, ויעש גם הוא בערמה, ויבשר להם בשורות טובות אשר בדה מלבו, למען ישובו אל ביתם וילכדו במצודתו, שר העיר אשר משמרת סקודתו תאכף עליו, גם למרות רצונו, לעמוד לימין הסוכן ולעזור לו להחיש מעשהו ולתת מכסת הנפשות לחיל המלך כאשר הושת עליו מצא עצת חיים מיכל טובה וקולעת אל המטרה, ואת עצתו זאת הגיד אל שר הפלך, בשאלו אותו מה זו השמחה עושה בקרב עדת היהודים, אפס בעיני שר הפלך לא מצאה עצת חיים מיכל חן וחסד, כי רעה בעיניו תכונת איש כזה, הנוהג שחוק וקלות ראש בצרות עמו ואחיו ומרקה אותם בדברי שקר לתפסם במצודתו, איש כזה איש רע ובליעל הוא, ולא לו לעצור בעדתו ולפסוע על ראשי עניים ואביונים אשר כצאן שתו תחת רגליו, אשר על כן גלה את רצונו לשר העיר, כי חפץ הוא לראות בעיניו את הסוכן ההוא ולדבר עמו, ולא אחר שר העיר וישלח שומרים להביא את חיים מיכל ולהציגו לפני שר הפלך.

השומרים יצאו דחוסים בדבר שר הפלך, אף לא התמהמהו בדרך.

ויביאו את חיים מיכל אל שער החצר. פה עמד חיים מיכל, ויתן שנית מטבע כסף אל השומר ההולך עמו, ויבקשהו להוחיל עוד רגעים אחדים, עד אשר יבא השומר השני עם ר' יעקב אשכנזי, המדבר בלשון רוסיא.
 באימת ופחד עמד חיים מיכל בפתח השער והשומר האיץ בו לאמר: כוא אל הבית פנימה להראות את פני האדון שר הפלך. סן יבלע לי בעבודך ונשאתי עין בגללך. ויתחנן אליו הסוכן ויוסף לתת מתת כסף אל כפיו למען יוחיל עוד רגעים אחדים, ויהי לו כל רגע לשעה. והנה קול צעדים נשמע, ואחר הקול מראה פנים, והנה ר' יעקב אשכנזי לבווש כגדו תפארתו עובר לפניו לבוא אל החצר פנימה. (סוף יבוא.)

עבד עבדים.

עבד הנני, חפשי לא אדעה.
 עברו רב שנתי ומשעבד עודני —
 ומשעבד בן אהיה עדי אנועה;
 כי עצה ותוצאות נקחדו מפני.
 אדונים לי שונים, על פיהם אחי.
 מזה אל זה אצא — מדתי אל דתי.
 במעו אמי, מסוף עולם עד סופו.
 צופה הייתי ושבע ענג אני.
 והנה פא הפלאך, הניף אגרפו.
 מחמדת עינים בחזקה הסיעני.
 ולחנם ענה כחי, הוביש המח.
 ללמד כל התורה ואחר-לשפת!
 נמטרתי מן הפלאך לצאת לאור עולם.
 אך פקחתי עיני ואנשים סבוני.
 פציתי פה לצמצף נתנו עלי בקולם.
 כבכף הקלע אלטלוגי, הפהידוגי.
 וכבול עין שכבתי בלי נוע יד ורגל.
 חבוש פחתולים בלטיבח העגל.
 מטלטלה נבר נתמסמם בי מחי.
 מתהול איי-נוע עצמי עששו.
 מבעותי אמנתי פשל כחי.
 ומרד בלכבי שומר-חמיד חדשו.
 ובן גדלתי מבלי מלאת אותי.
 כי אם על מוצא פי אמה-שרתי.

מאמה ואמנת למלפדים נמסרתי.
 וכאסיר אל בור שמוני בחדר.
 עם רוחי ובשרי למו הפקרתי.
 ואני כקבש אלוף כבוא זאב בעדר.
 לא בנתי, לא הפצתי את למדוני.
 וקחות דעי יגרתני פן יבוגני.
 פה לי ולשור נגה, לבהמה הפקשה.
 לגערה שנת-פחה או לשפחה חרופה?
 על שאלות כאלה מבתי אנושה.
 ואהיה כמכונה גלגל לפני סופה. —
 מאדונים אלה יצאתי בשן ועין.
 אך לא לחפשי — חפשי לי הה, אי.
 יצאתי מחדרם אל הפת חתנים.
 שם נמכרתה לצמיתות אל אשה אחת,
 ותרב לי אדונים: פנות ובנים —
 נסתי מקול הפחד — אל פי פחת!
 אדוני אלה אהבתי והם זאת ידעו.
 על בן לעבוד לעולם אוני ירצעו.
 פחבלי אדם ימשכו עלי ויחדשו.
 ממקומי לא אמוש כמשמר נטוע.
 לתת על פיהם אותי יום יום ידרשו.
 ותוכחתי לבקרים כל היום נגוע —
 לא אצא חפשי עד צאת נפשי מקרב.
 ובשכור ארצה יומי עד יבא הערב...
 ומי בי התעמרה, חפשי גולו?
 אך הורי שליטי, הם ישתוררו.
 ולכל אות נפשם כנפשי משלו.
 כמלמד ובאשת ארחי נדרו.
 להם הפשפט, יאמרו, כי הולידוני.
 ולעבד מפסן ראשית דרפי קנוני. —
 בימי חרפי ורוח חיים פעמני.
 ובאחד האדם לחיות הפצתי.
 אך לאמונה שלטת עבד אני.*

(* ר"ל אמונה הבליה השולטת בין המפון וכמבואר בבית שאחיה.)

אמרתי כי עליהם תשליך החבורה יתבה אבל לא אעשה זאת, באחת כי מה אדע אני ולא ידעו ראשיה. וזאת שנית לוא באתי לחשוב את כלם ואף אם רק קצתם היושבים בארץ רוסיה החדשה אצל הים השחור עד נהר דאן כל חבל הערסאן ובסראביע חצי האי קרים וגליל יקאטערינאסלאוו. הערים הארקוב, קורסק, ארעל, ברוסיה התיכונה וכדומה, האנשים היקרים המסלאים כפי אשר זכו לשם ולעושר ואהבת עמם תוקד בקרבם. היושבים בכבוד בארצות ובערים אשר זכרתי ומלאה פני יריעתי. ומי יודע אם יכנסו דברי היוצאים מקרב לבי ללב אלה אשר עליהם אדבר ולמה אשא את שמות האנשים הנכבדים בעיני לשוא חלילה פן לא יהיה שומע לי, על כן אחרול מזה, ואל אדם לא אכנה, רק בכלל אדבר דברתי ותואל נא החברה לעשות עצתי ותוכח אם לא מישרים דברתי, כי כל הגבירים המשכילים יעמדו הכן לשרתה ואז תעלה תקות ישורון כפורחת ויסוצו מעיני ההשכלה בחוצות וישתו הצעירים הצמאים למימה ונמצא שם ישראל מתברך.

וזאת היא מחשבתי לטובת ולהצלחת החבורה הנכבדה בעיני למאוד בעתיד, ואת אשר הגה רוחי דבר סי, ואם שניתי אנא סלחו נא לי כי טאהבתי ומחמלתי דברתי עד כה. ועידי המה בכל הערים אשר עברתי יקומו נא ויעידו בפני אם לא רבתי ריבה את הקטים נגדה לדבר בה סרה ואם לא דנתי דינה למוזר, אם לא העלותיה על ראש דברתי בישיבי בסוד חכמי ישראל וגביריו ואת אשר חשבתי לאמת ברור בעיני העברתי על דל שפתי ותקותי איך אם ישמעו הגדולים לעצת קמן כמוני כי יעשו חיל ויצליחו.

(המשך יבוא.)

קול רנה וישועה.

(המשך מחובר ד')

— עמוד! קרא חיים מיכל, עמוד נא ירידי רנע, ואודיעך את אשר תדבר בשמי.

ידעתי, ידעתי! ענה אשכנזי, ולא שת לבו אליו ויעבור על פניו ויטחר לבוא הביתה להתיצב לפני השר אשר הוא מבקש, כי כבר תם אשכנזי את סוסיו ויבקש ללכת עוד בלילה ההוא לעיר הפלך. וירא חיים מיכל כי נבאש באשכנזי ואיננו עונה אותו דבר, וילך גם הוא אחריו בלי חמדה. ויבואו שניהם אל החדר אשר שר הפלך יושב שם ומחכה עד בוא הסוכן. כראות שר הפלך את ר' יעקב אשכנזי הבא ראשונה אל הבית והוא איש יפה תאר למראה ונשוא פנים, ויפן אליו וישאלהו: האתה הוא הסוכן על הלקוחים לצבא מעדת היהודים פה טאנים קמן?

— לא אדוני! ענה אשכנזי בקצרה.

— ומה מעשיך פה, ואנכי לא קראתיך?

— קרוא אני, אדוני השר! לא אתה קראתני, אדוני, כי אם האיש הזה.

אשר אותו קראת להתיצב לפניך, והאיש הזה עלג לשון ולא ידבר בלשון ארץ מולדתנו, על כן קראני להיות לו לפה. אפס אני לא למענו באתי, כי אם למעני וכבר הפצתי עוד הלילה לשום לדרך פעמי לעיר הפלך, לראות פניך אדוני, אשר אמרתי כי ישם הנך ולמסור לאדוני את האגרת הזאת. דברנו את הדברים האלה הוציא מילקוטו את אגרת ר' יוסף פערל, ובכבוד ובהדר מסר אותה ליד שר הפלך, וישתחוה.

כאשר קרא שר הפלך שתיים ושלוש דלתות באגרת הזאת, נשא עיניו אל האיש העומד לפניו ויושט לו ידו ויבקשהו לשבת. — האתה הוא האדון אשכנזי? שאלהו בכבוד. הנה ברכת שלום לי אליך מאת אר ה בנו האדון פערל, שלשים הייתי אצלו, ובתוך דברינו זכר גם שמך לטובה, ולולא באת הלילה אלי, כי עתה שלחתי מחר לבקשך לבוא אלי, גם מהאגרת הזאת אשר מסרת לי דבר עמי האדון פערל, ויהלל מאד את בנך, שר הפלך שב לקרוא את האגרת עד תומה, ויפן אל אשכנזי וישאלהו: ואיה בנך המטכיל? מדוע לא הבאת גם אותו להציגהו לפני?

ר' יעקב אשכנזי מחה דמעה מעל עיניו ויאמר: בני, אשר מפחתי ורביתי וגדלתי על ברכי התורה והחכמה, לתעודה בישראל עמי, והכינותי את לבבו להבין ולהשכיל, למען יורה לעמו בימים הבאים את הדרך אשר ילכו בה למען יהיו לאנשים מועילים לעצמם ולארץ מולדתם, בני אשר יד ידנו פעריל מעיד עליו כי ישר דרכו ומשכיל הוא בכל דרכיו — לקח הלילה לבית אסף הלקוחים לצבא — לקח בפקודת איש צר ואויב הנצב עמנו בזה, ואשר קראני להיות לו לפה, כי חסר פה ולשון הוא, ובכל זאת לי לחודות לאיש הזה חסרו; כי לולא שלח לקרוא לי, כי עתה עברתי בלילה הזה לעיר הפלך, ולא זכיתי לראות כעת את פני אדוני, אשר אקוה כי ממנו תשוועתי קרובה לבוא. ידוע תדע אדון! כי בני זה יחיד הוא לי, ובנים יחידים לא יקחו לצבא על פי פקודת אדוננו הקיסר יריה, גם לא בפר עורנו לצאת לצבא, כי לא הגיע עוד לשמונה עשרה שנים, וטלבד כל אלה, לו עלה עליו הגורל לעבוד עבודת איש חיל, על פי החקים והמשפטים אשר צותה הממשלה אותנו, כי עתה הבאתו בירי והצגתו לפני שרי הצבא, כמשפט לאיש נאמן לארצו ולמלכו, אבל לא על ידי כחבל ומשחית לבנותו ולהגיש לנחשתיים רגליו. . . . ועתה ישים נא אדוני את לבו לבקשתי: יצוה נא להביא לפניו את ספר הזכרונות אשר לעדת ישראל בעירנו, למען תראה בעיניך, כי בני יחיד הוא לי וכן שבע עשרה שנה הנהו, במרים ישלח ידו בספר ההוא האיש הנצב בזה, לזייפו להוסיף שנים על שנות בני ולהוסיף לי בנים על בני היחיד, כאשר התפאה, כי שונא הוא לי מתמול שלישום מבלתי היות אהיה כמותו, סבל והולך אחרי ההבל.

שר העיר, אשר עמד גם הוא בחדר, השתומם למראה עיניו ולמשמע אוניו, כי אמנם ידע גם הוא את ר' יעקב אשכנזי לאיש נכבד, אבל ידעהו אך מחוק ודבר לא היה לו עמו; כי לא התערב אשכנזי בעסקי הצבא ולא

התודע לרשות. ויפן שר הפלך אל שר העיר ויצוהו להביא לפניו את ספר הזכרונות.

חיים מיכל ידע רק מעט מכל הדברים אשר שמע את ר' יעקב אשכנזי מדבר עם שר הפלך. כי לא הבין שפת רוסיא. אפס המעט אשר ידע. ואשר ראו עיניו כל הכבוד אשר עשה שר הפלך לר' אשכנזי, אשר בקש אותו לשבת לפניו ויושם לו את ידו הראה לו לדעת, כי הסביל לעשות כהצותו את האיש הנכבד הזה, וכי חטפו על קדקדו ירד; וידע חיים מיכל בלבו כי כלתה עליו הרעה. ויחשוב מהשבות איך לחלוץ מצרה נפשו. תפוש בזמותיו שמע פתאום קול נוגש, קול אשר מדבר אליו בכעס ורוגז לאמר: הגד נא, אתה הסוכן הרע ובליעל! מה ראית על ככה להרנין לב אוטללים על שקר ולהשמיע ישועות בקרב עדת ישראל לא באות ולא יהיו, למען ספות מכאוב על מכאובים? ולמה לא עשית כיתר הסוכנים בכל הערים. הממלאים חובתם במר נפשם ולא ישלו את עדתם בדברי שקר?
חיים מיכל עמד כאיש נדהם ובפיו אין מענה.

יד.

אולת עם תסלה דרכו.

אז יקום ר' יעקב אשכנזי מכסאו ויאמר לאמר: הן מראשית הודעתי לאדוני, כי האיש הזה קראני הנה להיות לו לפה, כי אין מלה בלשונו אם אמנם שבע תועבות בלבו. ועתה ישמע נא אדוני ואדברנה, גם אשר לא ישם האיש הזה כפי, כי אני אמנם רק אמת אדבר ולא אכחד דבר מאדני, כי לא מצב האיש הרע הזה נגע עד לבי, העומד כעת בזה כמשוגע ממראה עיניו וממשמע אזניו ודעתו מטורפת עליו: כי מה לי ולו? אני את נפשי ונפש בני יחידי הצלתי, כי יצא משפטי לאור כצאת השמש בצהרים, והוא עונו ישא ופרי מעלליו יאכל, כי אם למען עמי האוטלל והדכא אדבר דברי באוני אדוני. העם, אשר תחת היותו לפני עם הכס ונכון היה היום כצאן אשר אין להם רועה, וכל איש נוכל, איש און ומרמה, יאכלהו בכל פה ועצמו ירם, ויליכהו שולל בישימון לא דרך ובדי שאול יורידהו. שמע אדוני וא' רה:

בן חכמי אני, בן רבני קדם, אבותי מעולם עמדו בראשי הקהלות הגדולות אשר בארצנו ארץ רוסיא ובארצות רבות הוצה לה; וינהלו את עדת ישראל על מי מנוחת תורתנו הקדושה והחכמה הכרה ומאירת עינים, ויעשו בני ישראל הטוב והישר בעיני אלהים ומלך, והיו לכרכה בקרב הארץ. הן הימים ההם לא היו ימים טובים לישראל, כי רבים מעם הארץ ומטהניהם הקטולים העלילו עלילות ברשע על עם ה' מפשע ולולא חכמו השכילו רבנינו אז לעמוד בסרן, לו הלך העם הזה אז ישוב בדרך לבו ללכת אחרי ההבל כיום הזה, כי עתה היה יעקב למשחה וישראל לבוזים ונשאר בעם שמה

ושאיה יכת שערינו. אמנם ישרת לבם וחכמת רבניהם עמדה להם להנצל מכף מבקשי נפשם בעלילות שוא. ועתה, כאשר פקח ה' את עיני מושלי הארצית, לדעת כי ה' ישראל מפשע, והנהו ככל עם ועם, וגם כשרונות רבים לו להשכיל להטיב, קמו מקרבם תרבות אנשים סכלים, עם תועי לבב, ויתעו את עמי בתהו לא דרך. הרבנים החכמים, אשר היו עיניהם פקוחות על דרכי העם להשכילם ולהוליכם באורח מישור, דחו ולא יכלו קום מפני הרועים המתעים אשר חדשים מקרוב באו ויתעו פנות שבטיהם בשוא. על כן נשמו מסלות עמי ועלה עליהן חוה וקימוש. פתאים משלו בו ובמועצותיהם ויליכהו רכשילוהו בדרכיהם שבילי עולם.

כאשר באה הפקודה מאת מלכנו יריה, לצבוא צבא ישראל כמו מיתר עמי הארץ, לא שמו ראשי העם ומנהיגיו לבם לדעת, כי הפקודה הזאת מצד עצמה איננה רעה ובצדק ובמשפט נתנה. כי מה בין העם הזה ליתר העמים? מדוע לא ישא גם היהודי חרב להגן על ארץ מולדתו? הן לא טאהבה הרחיקוהו מלכי קדם מושלי עם פולין בארץ הזאת מעל צבאותיהם ולא נתנו חרב בידו להתקומם מול אויב ומתנקם ביום קרב; כי אם בשנאתם אותו ומנאון לבם; כי חרפה היתה להם להביא את היהודי במערכות אנשי חיל מקרב עםם. ראשי עדת ישראל לא השכילו ולא הבינו, כי מלכנו יריה חיל מקרב עםם. ראשי בני ישראל בסקורתו זאת, לתת להם מהלכים בין העומדים נשא את ראש בני ישראל בסקורתו זאת, לתת להם מהלכים בין העומדים לשרת לארץ מולדתם, לעשותם לבנים נאמנים לארצם ולמלכם, והיה כאשר יראו ברכות הימים כי אנשי חיל הם כיתר האדם וגם ידיהם תעשינה תושיה לטובת ארצם, ירים קרנם בכבוד ומשפט אחד יהיה להם וליתר תושבי הארץ. כי לא יולד אשר נוי בוזי בעיני העמים (אם במשפט או לא במשפט) פעם אחת. לוא חכמו השכילו ראשי העם הזה ומנהיגיו, כי עתה שמו לבם לעשות סדרים טובים בדבר לקיחת אנשי החיל ולישים מעקשים למישור, כי כל דבר חדש דורש סדר ומשטר נכון ועינים פקוחות. לו קמו אנשים חכמים בקהלות היהודים למושבנותיהם, לשאת את ראשי בני ישראל לסקודיהם למשפחותם לבית אבותם, לכל משפטי הפקודה כאשר יצאה מאת חכמי יועצי הממשלה, ולקחו ראשונה לצבא מאת כתי אבות הגדולים אשר בניו רבים ילדו להם; כי אם אמנם אוהב האב את כל בניו, אם גם רבים הם, ככל זאת יכבד על האב לתת את בנו לצבא אם רק בניו שנים לו, מאשר יכבד עליו מתת אחד מבניו אם חמשה בניו לו או יותר. — לו חכמו השכילו ראשי קהלות ישראל ללמד לבניהם שפת הארץ מנעוריהם, ולהלבישם בגדי העם אשר הם יושבים בקרב, כי עתה הקלו מעליהם עול עבודת הצבא, אשר לא נוכל לכהן, כי עול כבד הוא על כל נוי ואדם יחד, וכיחוד לעם אשר עד הנה לא נסה באלה. כי אינו דומה אם יבא איש לעבוד עבודה בין אנשים אשר שפתם שפתו ובגדיהם בגדיו מילדותו, ולא נפרדו איש מאהו כי אם באמון, הלב בלבד ובמנהגים דתיים, לאשר יבא לעבוד עבודתו בין אנשים אשר הוא משונה ומובדל מהם בכל תחלוקותיו, אף לא

ישמע את לשונם ולא יבין אל כל מעשיהם וכאיש זר מארץ רחוקה יהיה ביניהם. לו שמו ראשי עדתנו בכל קהלות ישראל אל לבם לעשות את כל הולך הלוך וקל משנה לשנה עד חדלו מהיות עולי. כי ברבות הימים השכילו כלם לדעת, כי חוב קדוש הוא לכל עם ועם מיושבי הארץ להגן על ארצו ומולדתו. לו עשו את כל זאת בטוב לבב, כעם נאמן למלכו ורואה את הנולד, נפשי יודעת מאד, שגם הממשלה מצדה נתנה לב לפרוש כנפי הסדה על העם הזה, לתת משפטים צדיקים וחקים ישרים כי לא יקרע משפט היהודי מכל יתר אזרחי הארץ. כי לא כימים הראשונים דורנו זה, ובנינו אלה אין הדעת סובלת שיהיו היהודים נרדפים רק בעבור אמונתם ודתם, כי כבן הכל יודעים שדת היהודים היא אם כל הדתות המתוקנות וממנה יצאה תורה ודבר ה' לכל העמים.

אבל ראשינו ומנהיגינו לא עשו דבר מכל אלה, כי אמנם אנחנו בני ישראל בארץ הזאת אין לנו בעת הזאת ראשים ומנהיגים יודעי משפט הארץ משפט עם; כי אם אנשי קדש לנו, יודעי דעת עליון, מתרועעים בשמים ממעל עם מלאכי אל והקביה שומע לעצתם ואיננו נוקף אצבעו מלמעלה עד אשר לא יסכימו עמו הצדיקים מלמטה. כלם רואים מראות אלהים ועינם בשמים, ובכל אשר בארץ מתחת לא ידעו דבר, לא ידעו ולא יבינו מה הארץ שואלת מאת אזרחיה, ומה הממשלה דורשת מאת הסרים למשמעתה. האנשים האלה, אשר קראו בשמותם על האדמה הזאת צדיקים ולהמאמינים בהבליהם קראו בשם חסידים, האנשים האלה אשר ערפל התולתם ודרכם חשך והלקלקות, ולא דעת ולא תבונה להם, המה בחרו דרכם וישבו ראש ויהיו למנהלי ערת היהודים, ויקחו את לב העם ויתעו כתר, להאמין בכל שוא והבל. והנה הם אימרים לעם הזה: אל תיראו כי אתכם אננו! הגזירה הזאת לא תקום ולא תהיה! העם ההולכים בחשך ראו אור גדול בהבטחת הפתאים או הרמאים האלה, ויאמינו בהם ויחדלו לעשות תקנות וסדרים כמקנה עליהם בפקודת הממשלה, וישבו בטח. והנה פתאום בא אידם, כי האיזו בהם שרי הערים לאמור: כלו מעשיכם, כי בא מועד! ויהי העם פרוע, כי פרעום צדיקהם לשמצה, ולא ידעו מה לעשות. בעת צרה כזאת כל הקופץ בראש נעשה ראש, וכל הרוצה ליטול המשרה על שכמו בא ונוטל וכלי משים הגהו פרנס ומנהיג.

גם בעדתנו זאת קם שאון ויהי העם חדל עצות ותושיה נדחה ממנו. והנה נמצא בקרבנו איש תוכים ומרמה, איש שראשו מגלח ולבו פרוע והולך שוחח כהולך על גחוונו ועפר החסידות יאכל כל ימי חייו, הוא האיש הנצב עמנו בזה — ותחי המשרה על שכמו. לוי בחכמתו מכל בני עירו, כי אם בנכליו וערמתו, ומה עשה האיש הזה? מכלי השכל ויודע לעשות סדרים בעסקי הצבור, לקח מן הבא בידו, בני עשירים ובני עניים, גדולים וקטנים, בני בתי אבות גדולים ובנים יחידים יחדו, ושיטתו במשמר ורגליהם אסר בככלי ברזל,

ותחי צעקה גדולה ומרה בעיר. והאיש ערום כנחש ויודע להוציא תועלת לנפשו מצרות אחיו האומללים; וישם מס על היושבים במשמה שלשים וכול כסף לגלגלת, וישלח לנפשים מאת איש איש את המשפט ושלא במשפט, ובלבו דמה, כי כאסוף בצים עזובות יאסוף אחרים תחתיהם וימסרם לצבא. אפס בימי המבוכה והמכוסה האלה נסו כל יתר הצעירים אשר היו בעיר להמלט. וירא האיש כי מרה תהיה כאחרונה, כי איש אין בעיר למסרו לצבא, ויעש גם הוא בערמה, כאשר למד מרבנותיו, יודעי דעת עליון, וישמיע ישועות בקרב העדה. יודע צדיק זה נפש בהמתו, הוא קהל עדתו, אשר הוא רוכב עליה כבלעם על אתונו, ולכל אשר יהפוך ימנה יודע הוא כי לא כבד הדבר להתעות את העם הזה בשוא (בטוב מעם) ודעת העלים ר' יעקב אשכנזי מפני שר הפלך את כל המאורע עם המת נושאי כתב הכקשה, לבלי תת את בני ישראל ולחרפה ולקלסה, ויוסף לרבו) העם נתפש במצודתו, והנה קול ששון וקול שמחה וקול מצהלות זקנים ונערים יחדו, וכל העם יצאו במחולות והסוכן הצדיק בראשם ומדי הריע העם תרועת שמחה וישועה שלח הסוכן את תופשיו ויתפשו מכל הנערים אשר שבו העירה לקול הבשורה, כי נתבטלה הגזירה.

לפני ימים אחדים בא בני מטארנסאל, ככלותו שם את חוק למודו וישב אל ביתו. לא עלתה על מחשבתו ולא על מחשבתו, כי רשת פרושה לרגליו וצוד יצודוהו כצוד בידעו כי יחיד הוא לי ושנותיו לא הגיעו לשנות היוצאים לצבא עם הפקודה. והנה נודע הדבר להגבל ההוא, אשר כל תועבה וכל חטאה לא תעצרהו מעשות אשר זים לעשות, וישלח ויקח את בני מכין זרועותי להוליכו אל בית האומללים, אשר שם גם פראים, עושי כל עול, וכל מה דובר נכלה ישבו, אנשים אשר יני בני לא ראו כמותם מעודו יד היום הזה, ומי יודע אם לא גם לנחשתיים רגליו הוגשו? הן אמנם ה' יחני התופש, איש ישר ותם דרך, אשר שרת ימים רבים בביתו, ובעניו נאלץ לחמות שכמו אל עול העבודה הזאת אשר לא יאתה לו — התופש שמשון הבטיחני, כי לא ישים ככלים ברגלי בני, אבל מי יודע מה עשה שם הצבוע הזה, הצמא לדם משכילים ונכונים, כי החכמה תועבת נפשו היא, ואני ובני הטאים בעיניו . . .

מז.

צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו.

מדי דברו הובא לפני שר הפלך ספר הזכרונות, וכרגע ראה וידע, כי צדקו דברי ר' יעקב אשכנזי, וכי בני מאיר יחיד הוא לו ושנותיו שבע עשרה, ולא אחר רגע ויצו למסור מרכבה קלה ולהביא הנה את הנער המשכיל מאת המשמר בלוי שמשון התופש.

— יש לאל ידי — אמר השר אל ר' יעקב — להוציא את בנך לחפשי, גם אם מלאו שנותיו לצבא ולא היה יחיד לך, ולי המשפט והצדקה לעשות

כזית; יען יש לו תעודה, כי כלה חוק למורו בבית הגימנאזיום, אם אמנם חוץ לארצנו, אבל יודע הוא שפת רומיא ויוכל להבחין, ויש תקוה ממנו כי כי יהיה להועיל לארץ מולדתו בחכמתו. אמנם באופן הזה לא עשה האיש הסוכן הזה עול, בקחתו את בנך כפי הפקודה אשר יצאה מאת הממשלה, ולא נשא עון, בהעמידו מחשבתו הרעה על דין ודת המלך, ולכן חכיתי עד אשר ראו עיני בספר הזכרונות, כי בנך יחיד ושנותיו לא מלאו, והאיש הרע הזה אשר בקש רק תאנה להרע לך, לבו דמה להשחית ולעשות עול, ענש ינש ונשא את עונו, ונקח לא אנקחו! כגמול ידו אשיב לו, היש לו בנים?

— שלשה — ענה אשכנזי.

— טוב! — אמר שר הפלך, ויפן אל שר העיר ויאמר: שלח נא שוטרים ויביאו הנה את בן האיש הנוכל הזה, את הכבוד מכניו יביאו ויצינוהו פה לפנינו.

שר העיר יצא החוצה ויעש כאשר צוה.

בין כה וכה נשמע קול נחרת סוסים ואחר רגעים אחדים נפתחה הדלת וטאיר אשכנזי בלויית שמשון התופש באו אל החדר, ויקוד טאיר לפני שר הפלך ויגש אל אביו וישק את ידו.

— זה בני — אמר ר' יעקב אל שר הפלך — ויפן אל בנו, ויאמר: הנה האדון שר הפלך לפניך בני! ויקד טאיר שנית לפני שר הפלך וישתחוה.

— חרדת בני? — אמר שר הפלך אל הנער — כמעט היית בכל רע? —

— אדוני! ענה הנער, בלמדי בהגימנאזיום ראו עיני הרבה מחברי, אשר כלו לפני חוק למודם, בחרו באות נפשם לעבוד בצבא קיסר עסטרייך, ומאד קנאתי בהם, כי אמנם העבודה הזאת עבודת כבוד היא וחובה מוטלת על כל איש לחיות לעזר ולהועיל לארץ מולדתו בכל אשר יוכל, גם להקריב נפשו בעדה אם יהיה הדבר דרוש לתועלתה, וזה לך האות אדוני, כי כאשר יהיה אלהים עמדי לבצע את מחשבתי ומחשבת אבי היקר, להשלים נפשי בחכמות וכמדעיים, וביחוד בחכמת הרפואה אשר בה בחרתי, כאחד בתי מדרש הנבוכים אשר בארץ מולדתנו, אבחר דרכי לעבוד בתור רופא וסחבש

באחד גדודי הצבא אשר לחיל מלכנו האדיר, והיה כאשר יקרא אויב מלחמה עלינו אחיש כנשר אל שדה המערכה, לא אירא חץ וקשת, כי בני תמותה כלנו ולמות נולדנו, ואשרי האיש אשר יקריב חייו על מוכח אהבת בני אדם!

והיה כי אחבוש פצעי אנשי החיל ואקל את מכאובם די שכר יהיה לי בעמלי שעמלתי בבתי הלמוד וידעתי כי לא להבל כליתי שנותי. — את כל זאת דררתי עז בנפשי, להגיד לאדוני, למען ידע כי את המות אינני ירא, כי לכך נוצרתי — אפם, בית המשמר, אשר שם עצורים הלוקחים

פה לצבא לעבוד עבודת ארצם וטולדתם, בית המשמר הזה מר

ממות הוא! אותו לא אוכל! ולו נשארתי שם יום או יומים בחרתי מהק

לנפשי; כי הייתי משוגע מטראה עיני. — יש דברים רבים מהירידי לבנפשי,

לא מעבור היותם בעצמם מורי סרה, כי אם כעבור תמונתם ואופן צאתי

לפעולת אדם, שר הצבא הרואה ביום קרב את המות לנגד עיניו מאה פעמים בכל יום, ולא יירא ולא יפחד מפניו, יחרד כצפור בהשפטו משפט מות בעולו אשר עשה, בירעו כי הקסר יקסר ביד הסרד יום לעשות משפטו, ידעתי כי הלוקחים לצבא ינוסו להמלט אם לא ישימו עליהם משמר, כי לא כל איש יודע ומבין את חובותיו לארצו ולמלכו, ואדם קרוב אצל עצמו; אולם לשמרם לבלתי ינוסו די וזה להעמיד אנשי חיל סביב לבית אשר הם יושבים שם, והבית יהיה רחב ידיים ונקי, עם ממות כסאות ושלחנות, ככל בית אשר בני אדם יושבים בו, ולא כרפת בקר וארות סוסים, והיו בו חדרים חדרים, לבלי ישבו תם עם רשע יחד, ולמה ינגעו האומללים האלה בכבלי ברזל על רגליהם כשודרים ומרצחים? — הן לא כהמאם אספו אספה כאסיר אל בור, ומה יחשוב האיש הצעיר לימים הלכות לצבא באופן כזה ממצבו העתיד ומתעודתו? איך ישא מצב איש חיל חן בעיניו ויבין אליו לבבו? —

אבי הנער, אשר נפשו שבעה ענן מדברי בנו וסחן שפתיו, אשר ברור

טללו שפת רומיא כמדבר בלשון עמו, ענה גם הוא חלקו, כי מצא שעת הכושר לדבר דברי מעם ודעת באוני שר וגדול בארץ, ויאמר: ממשלתנו

הרוממה, בתה צו לצבוא צבא מישראל, שמה פדות בין עשירי העם נטילי כסף המתענגים על רוב טובם, ובין אלה האומללים אשר לא ברכם אלהים

בעשר ונסכיו, אשר בועת אפם ובעמל כפם יאכלו לחם חקם; אלה האחרונים ילכו לעבוד עבודת אנשי חיל, בעת אשר הראשונים בצל כספם יחטו, כי

העשירים האלה ישלמו תשלומי כסף בהכתבם בין כנעני ארץ ולא יתנו מבניהם לעבוד בצבא, לא אחזה דעתי ומשפטי אם טוב וישר הדבר הזה; אם נכון

הוא שהכסף יענה את הכל וירם את בעליו על יתר אנשים אשר כלילו, ואנחם אך בזאת, כי לא נבדלו בזה בני עמנו מעם אחר, כל העמים יושבי

ארצנו חקה אחת ומשפט אחד להם, כי הנענים העשירים, המשלמים את המס אשר הושת עליהם, פטורים הם ובניהם מעבודת הצבא, אנכי אמנם

לא אעשה כנפשי שקר, להורות בפי את אשר לא יודה לבני ולאמור כי

נחה רוחי מהחוק הזה, יהודי אנכי ככל נפשי ולבבי, תורת אבותי, הקדושה לי ולזרעי וכל בה חי ורוחי, לא תבדיל בחקיה בין עשיר ועני ולא תכיר שוע

לפני דל, ולבי יביע לי אמה, יחיש עתירות לי, כי ימים יבואו וכל שוכני

ארץ יכירו וידעו כי ישר דבר ה' ביד נביאו נאמן ביתו, לא ילך בן העני

לשסוך דמו בשדה קרב, בעבור שלות בן העשיר היושב לבטח בביתו ואוכל

לשובע נפשו, או מסור חון אביו בארץ נכריה ועושה כל נבלה, כעשיר

כעני יעמדו לגורל, ואשר יעלה עליו הגורל לצבא יש שכמו לסכול, יחגור חרבו על ירך וישם ילקוטו על כתפו ויאסף אל המחנה, עוד יארכו הימים

בטרם תקרינה כאלה, אבל בא יבואו, כי הממשלה הולכת לפנים ולא לאחור, כל זאת יורני הנסיון היום; כי הרבה חדשות מועילות נעשו בימינו אשר לא היו כבר לעולמים; ואחת מהנה היא גם הפקודה הזאת, לצבוא צבא מישראל בארצנו, לכן תקוטי נוסדה, כי לא תעמודנה הממשלות על מצב אחד גם

בסדרי הצבא, וגם המעות הזו המבדיל בין איש לאיש, יתוקן ברוב ימים; כי לא הטאת ארצנו היא, כי אם הטאת הזמן והעת, ולנו רק להחיל ולקוות כי ישתנו העתים ויתחלפו הזמנים ועמם גם הסדרים לטובה. — אפס המטות אשר לא עותה הממשלה אף לא לצורך הזמן הוא — החטאת הגדולה לשנים בבבלי כדל רגלי האיש הלקוח לצבא ולהושיבו במאסר כאיש אשר עשה עול ונחפש בעולתו, החטאת זאת חטאת הקהל היא, חטאת קהל עדת ישראל, או הסוכן אשר בידו נפש כל הלקוחים! כי לא צותה הממשלה לענות נפש הדבא אשר עלה עליו הגורל לכפר בדמו על ארץ מולדתו, לא פקדה לתתו לחרפה ולנאצה ולשומו מרמס כשיט חוצות, ומי איפוא יעשה חקים חדשים לא שערום מחיקי דתי ארצנו ולא צגם מלכנו?!

השומרים שבו, ויביאו את בן חיים מיכל הבכור, ואנחנו נשוב אל בית חיים מיכל ונראה את הנעשה שמה כאשר באו שמה השומרים.

מז.

יפה כח הבן מבח האב.

כאשר באו השומרים לקחת את בן חיים מיכל אל שר הפלך מצאוהו כוכה ומתאבל, כאיש אשר קרהו מקרה נורא. — כהיותו כמתאיאש, מצרות לבבו אשר הרחיבו העמיקו, לא זע ולא חרד לקול השומרים, לא נפל עליו פחד שר הפלך, אשר הגידו לו השומרים, כי ממנו הם שלוחים להביאו אליה, כאיש נדהם הניש בפניהם ויוסף לבכות.

בן חיים מיכל ידע את כל אשר נעשה, כי לקח מאיר אשכנזי מבין זרועות אביו אל המשמר, כי שמשון התופש פגעו בדרך בלכתו לבית ר' יעקב אשכנזי, ויספר לו את כל אשר צוהו אביו לעשות, ויחר לו מאד ויסלו פניו, כי אהב יוסף בן חיים מיכל את מאיר אהבה נצחת, ונפשו קשורה בנפשו מילדותו.

בן עשר שנים היה יוסף — ומאיר היה אז בן שמונה שנים — כאשר הכירו שני הילדים האלה איש את רעהו, כלמדס יחד בחדר מלמד אחד, ושתי שנים למדו יחד, ויהיו הילדים צמודים כתאומי בטן, ויאהב מאיר את יוסף, וכל אשר למדו אביו בביתו, תניך, דקדוק, שפת רוסיא ואשכנזי, ימד מאיר את יוסף בחדר מלמדס ואביו יוסף לא ידע מזה דבר, גם את און אביו לא נלה מאיר מזה, לא כי הסתיר את מעשהו מפניו, כי אם לא עלה על דעתו לספר את הדבר אשר נראה ללבו התם כדבר יום יום, ויהי כאשר נפרדו מאיר ויוסף איש מאחיו, כטרם הלך מאיר את אביו טרנאפולה, ויבכו שני הילדים איש על צואר אחיו, וישבעו שניהם לבלתי ישכחו איש את רעהו, ויכרתו בניהם ברית מלח עולם, וכל הימים אשר היה מאיר רחוק מבית אביו, כתב פעם בפעם אגרות שלום לרעו יוסף וגם יוסף כתב למאיר פעם בפעם ויהי בשוב מאיר אל בית אביו הודיע את רעו, במכתבו האחרון מנכיעתו

לביתו וישטח יוסף שטחה גדולה, אפס כבוא מאיר למאנים קמן לא יכל יוסף לבא אליו לבקרוהו כי חלה איזה ימים, ובעצם היום ההוא אשר לקח מאיר אל המשמר הפך יוסף לעת ערב ללכת לבית ר' יעקב אשכנזי לברך את רעהו ולחבקו, ויפגע בדרך בשמשון התופש, ויספר לו את אשר שלחו אביו לתפוש את מאיר ולשומו במשמר, כאיש אשר חץ פתאום מלח את כבדו סתר יוסף לשוב אל בית אביו, למען יבכה ויתחנן לפניו להשיב את דברו הרע ולבלי ישלח יד באהוב נפשו, אבל לשוא! לא מצא את אביו בביתו! ויבך יוסף בכי תמרורים, ויכה פניו וימרום שער ראשו כמתאיאש, וכה מצאוהו השומרים כאשר באו לקחת אותו אל שר הפלך.

ויהי כאשר ראו השומרים כי אין יוסף עונה אותם דבר ולא קם ללכת עמם ויקחוהו תחת זרועות ידיו ויוליכוהו, והוא לא ידע כקחתם אותו ובלכתם, כי היה כנבר עבדו יין, או כמשוגע אשר רוח בינתו סר ממנו, וילך עמם כשור אל מבח יובל מבלי דעת כי לו תוכן כלי מות.

חכם המלכים ומלך החכמים אמר: הנוך לנער על פי דרכו גם כי יוקן לא יסור ממנו (משלי כ"ב, ו').

וכן יורנו הנסיון כי גדול לח החנוך מאד וגדולה מעולתו בכני האדם, רוב הבנים מעשה אבותיהם ביריחה, ואשר תראינה עיניהם את אבותיהם עושים יום יום ירושת נחלה היא להם עד עולם וכן יעשו וינהגו גם הם כל הימים, ולכן איש איש בדת אבותיו יחוק ולא ירפנה וכאמננתו יחיה ועליה ימות, מבלי אשר ידע ויבחן אם טובה היא ובמה כחה גדול מדת זולתה ואמונה אחרת, כי לא רבים יחכמו לדעת מותר הדת על זולתה ולרובם כה בעבור ידיעתם והשכלתם; כי רוב בני האדם יחזיקו במעוז יתם רק מצד ההרגל והחנוך, כן הוא החנוך בכלל וכן הוא בפרטי הדבר, אשר יעשה אותם האדם כאשר הורגל מנעוריו. — ובכל זאת רואים אנחנו לפעמים ההפך בכלל זה מקצה אל הקצה, רואים אנחנו בנים סכלים ופועלי און אשר גדלו על כרכי אבות חכמי לב ותמימי דרך, ולהפך נראה לפעמים אבות אכלו בסר ושני בניהם לא תקהינה כי לא הלכו בדרכיהם ולא היה להם דרך הוריהם למכשול עון, ראינו חכמים נודעים לשם ולתהלה אשר אבותיהם היו בני בלי שם ובחשך כסה שמשם, מי פעל ועשה את כל זאת? לא החנוך! אכן רוח הוא באנוש, רוח הטפלים נתיב לא ידעו החנוך, שונה הוא איש הרוח מישאר בני אדם, איש כזה, אם לטוב ואם לרע, רוחו רוחו, לא ילך בעור אחר מנהל, לא יעשה כה או כה בעבור כי ראה אחרים ישים כן, כי בעיניו יראה ולבבו יבחן וחקר ושקל בפלס חכמתו ודעתו, ואחר יעשה או יחדל, יש אשר יפשל בדרך זה ונגפו רגליו, ויש אשר מישרים ילך ולא יתעה בשוא, וזה הוא האדם השלם איש אשר רוח אלהים בו.

אחד מאלה השרידים, אשר עשה אותם אלהים ישר, היה הנער יוסף בן חיים מיכל הצבוע, ויותר שהיה האב מתחסד בצביעות רוע לבריות, ראה בנו ויחכם ויתכונן כי לא טובו דרכי אביו ויסר מהם ויבחר דרך אמונת אמת

מבלי תעורבות הכלי השוא; ויבקש חכמה ודעת וימצא, כי לא תסתר החכמה מעיני דורשיה, וכל מבקשיה ימצאוה. מעת אשר עזבו אוהבו ורעו מאיר, וילך טרנאפולה ללמוד שם, ונשארו יוסף לברו, בלי רע וחבר טוב, שם אל לבו לבחור לו לחברו אשר יקשיב בקולם את ספרי החכמה ויהגה בהם יומם ולילה, בראשונה הגה בהם בסתר, כי ירא את אביו הצבוע; שר תועבת נפשו כל מבקש דעת. אפס ברוב ימים נודע הדבר לאביו ויקללהו קללה נמרצת, ויחרף גם את רעו אשר בטרנאפול, באמרו כי מאתו היתה נסבה שילמוד בנו בהם. אפיקורסים, כי כאשר למד ביחד עם מאיר בן האפיקורס נכנסה בו רוח אפיקורסות ריל, ומאז לא שם יוסף עוד לבו לקללות אביו ונרופותיו, וגם חיים מיכל, אחר אשר רב עם בנו פעם ושתים, הדל ממנו ולא דבר עמו משוב ועד רע, ויעש יוסף יומם ובגלוי את אשר עשה לפניו לילה בסתר, ואביו לא גלה על עונו, כי ירא לבלי תגלה חרפתו בקהל חסידים, כי בנו הבכור אפיקורס הוא.

המליץ האשכנזי המפואר שיללער שר:

החכמה לאחד פת אלהים,
מעלהו עמק השמים;
ולאחד פרת הבשן היא,
תינקרו מלכלב שדים.

אם אמנם גם מאיר אהב את החכמה בכל לב וישים כל מעינו בה, ככל זאת היה לנכח עיניו גם מטרה לחיות בה כמתו בניעימים ולמצוא חית ידו בה בימים הבאים. לא כן הנער יוסף, אשר כל מטרה לא היתה לו בדרשו את החכמה; כי אהבה גדבה ולמענה דרשה. על כן לא סלל לו מסלת דעת, לתור אחרי ידיעות המחיות את בעליהן, לא בקש את עיי החיים אשר בתוך גן עדן החכמה, אשר פריו יתן בעתו ועלהו לתרופה; כי אם באות נפשו שאף רוח הספרים הנודעים לשם בספרות ישראל, וישם פניו אל ספרי הרמב"ם, ריי הלוי, ריי אלבו ויתר ספרי חכמי ישראל, לא היה ספר מכל ספרי חכמי עמו אשר לא קרא ויהיו בפיו כדבש למתוק, מבלי אשר יביאו לו שום תועלת באורח חייו, ולא עלה על לבו כי ימים יבואו והיה לאיש אשר עליו לכלכל את ביתו, גם משפת אשכנז ורוסיא ידע רק לקרוא כספרים, ולא לכתוב ולדבר.

לא אחד היה יוסף בימים ההם, אשר חכמתו פלטה לו מעגל לחיים; כל דורש חכמה בישראל בימים ההם הלך בדרך זה, השביעו נפשם מעת הדעת וידעו טוב ורע ובעץ החיים לא שלחו ידם, לא ראו את הנולה, כי אדם לחיים נולד להחיות ורע ולשבוש לחם; על כן ברכות הימים כאשר עלה עליהם עול אשה ובנים, ויפנו בה ובה לבקש אכל לחם וכל חכמתם התבלעה. רבים חללים הפילה בקשת החכמה בלי מטרה לתוצאות החכמה ההיא! — עיני צעירי הימים לא לרחוק תצפינה, והנה בעת ההיא חוק לישראל היה

משפט לזרע יעקב לתת נשים לבניהם עודם נאבם, ושנות מספר ארוחתם נתנה בבתי אבותיהם; והמה לא ידעו ולא הבינו את אשר יהיה באחרית הימים, וכימים אשר לחטם נתן לא למדו מאומה מכל אשר יהיה להם אחרי כן למחיה ולכלכלה. והנה אלה אשר הלכו בדרך כל היהודים והגו רק בתלמוד ופוסקים כל ימיהם, היו אחרי כן לרכנים, למורי הוראה ולמלמדים; אבל אלה אשר סרו מן הדרך הזה וישימו אל החכמה פניהם, ויהיו ראשית דרכם ללמוד תנ"ך עם ב"אור ודקדוק הלשון ואפס קצת משפת אשכנזית, למען יבינו את תרגום התנ"ך להרמב"ם ותלמידיו ונבאשו באחיהם אשר היו על הרוב חסידים ויקראו בשם אפיקורסים; כי למשכיל היום קראו לפניו אפיקורס, רבים מאלה נרשו מבתי תענוגיהם, כי אבות נשותיהם אשר שמעו בקול החסידים ורביהם נרשו את התנייהם האפיקורסים מהסתפח כנחלתם, ורקם נאנסו לתת ספר כריתות לנשותיהם וילכו באשר הלכו, אחד אחותו או משה אשר הביא לכב חכמה, וירא ויתבונן כי מרה תהיה ארצה אשכנז, להסתופף בבתי מדרש החכמה, וילמוד חכמת הרפואה כי לא יכל לעשות זאת בארצו מבלי ידעו שפת המדינה, כי רק שפת אשכנז למדו המשכילים בעת ההיא, כהיותה נגזעת בספרות ישראל, והנשארים שמו בארץ ויפנו אל הערים הגדולות אשר לא עלה עליהן עול החסידים, להיות למורים בבתי העשירים, אשר החלו לפקוח את עיניהם וללמד לבניהם תנ"ך ודקדוק. אם רע ומר גורל המלמדים בישראל מני אז, עוד רע ומר היה גורל המורים האלה — כי המלמדים נחשבו ליראי ה' ותופשי התורה, ויהיו דרושים לחפץ כל העם מקצה, כי אין יהודי אשר לא ילמד את בנו תורה, והיתה פרנסתם מצויה בכל מקום; ואם פעם היתה, כי רוב היהודים לא יסורו כסף הרבה למלמדי בניהם, עכ"פ לא ידעו חרפת רעב ואכלו לחם צר, לא כן המורים האלה, הם לא מצאו פרנסתם בכל מקום, כי בערים הקטנות לא היה דורש אותם ועוד היו לדראון, רק בערים הגדולות מצאו קצתם שכר בעמלם, ויהיו כל ימי המורים רעים וחיהם תלואים להם מנגד, וזה היה פרי למורם בלי מטרה וכונה להחיות נפשם בימים הבאים.

ובכל זאת עינינו הרואות עתה, כי מאת ה' היתה גם זאת, כי מהאנשים האלה, אשר כל ימי חייהם שבעו מדורות ויהיו נודדים ללחם, יתד ופנה להשכלת הדור החדש אשר בימינו אלה ולהרמת קרן ישראל, הם הציתו אש הדעת בקרב העם עיזו שהעמידו תלמידים הרבה, והנה תלמידיהם ותלמידיו תלמידיהם כבר מצאו הדרך הנכונה הטובילה אל המטרה, וכאשר פקחה גם הממשלה עיניה לשוב בית ישראל ותעש להם בתי ספר, לקחו מאלה האנשים החכמים להיות למורים בבתי ספר ההם, ויבקשו או כמטמנים כי זולתם לא היה איש יהודי אשר יורה דעת בבתי ספר האלה, על כן היו האנשים האלה ככרמרי דגן אשר יתן הזרע כחיק האדמה להוציא לחם מן הארץ. הגרגרים יבלו ותבואתם תהיה לברכה.

נגרר כנה היה גם הנער יוסף, אשר למד כלי מטרס ולא שם לב לימים הבאים.

ו.

אח לצרה יולד.

כאשר הובא יוסף אל בית השר לא ידע איהו. כי כאיש חסר תבונות היה, כאיש אשר רוח אלהים רעה בעתתו ויהפך לאבן דומם. לא ראה את שר הפלך היושב על הכסא, לא ראה את אביו העומד כעץ שתול על מסתן הבית אחרי הדלת והמוזה, לא ראה את ר' יעקב אשכנזי היושב ממול השר על יד בנו מאיר — וירא את מאיר ויתעורר כמקיץ משנתו, וירא וירץ לקראתו ויפול על צוארו ויבך — מאיר אשר לא ידע כי שלח שר הפלך להביא את יוסף, כי כטרם בא הנה מן המשמר נעשה הדבר, הבין ברגע כי נבחר יוסף לקרוב תחתיו, כאילו של יצחק, ויחרד חרדה גדולה. והי כראותו כי יוסף כחסר דעת איננו יודע איה איפוא הוא, ויקח ויאמר: עורה יוסף מתרדמתך! האיך רואה לפני מי אתה עומד? הנה הארון שר הפלך לפניך. קום השתחוה לפניו, כי אדוננו רב חסד הוא, יוסף, כילד תם שומע בקול מורה, כרע על כרכיו וישתחוה, מבלי אשר ידע מה הוא עושה, ויבך בכי גדול. שר הפלך השתומם למראה עיניו, ויבט בפני מאיר, כשואל ומבקש לדעת פתרון החלום הזה. מאיר הבין את מכומו ויאמר: אדוני! הנער הזה רעי אהובי הוא, משכיל ויקר רוח, איננו דומה לאביו. אחלי אדוני! בן לא ישא בעון האב! אם יש את נפשך לקחת אותו לצבא בעון אביו הנני אדוני, אלכה נא אני תחתיו! כי יודע אני שפת הארץ והסגן הסכנתי לשמוע בקול שרים ומורים, לא כן הנער הזה. לא יצלה לכל! —

— לא! קרא יוסף, אשר הבין את דברי רעהו, כי ידע מעט שפת רוסיא, לא! אנכי אלך! אתה מאיר איש נבון וחכם, למדת חכמה הרבה ועוד תלמד היות לעזר ולהועיל לעמך ולעדתך. ואנכי מה? עין יבש אני, לא אעשה פרי, אלך ואעבוד את אדון כל הארץ, אעבוד את מלכנו ואתה תהיה חפשי. יהיך אתה לאביך ואביך אחיך. . . ואנכי מה? מזור אנכי לאביו, ויש לו בנים בלעדי. הדברים האלה דבר יוסף יהודית ומאיר העתיקם לשפת רוסיא באזני שר הפלך ודמעתו על לחייו.

חיים מיכל, אשר עמד עד הנה כאבן דומם, נפל פתאום מלא קומתו ארצה ויתעלף, היש הוציאוהו היוטרים המסדרונה וימהרו להעירו מהתעלפותו, ושר הפלך קם מכסאו ויתהלך בבית הנה והנה כאיש תפוש במחשבותיו, כי נגע המראה הזה עד לבו, מראה איש לא ראה עוד מימיו, שני נערים עברים נצים, כל אחד חפין לתת נפשו תחת נפש רעה אהובו. חיים מיכל התעורר ויתחזק ויושב אל החדר ויעמוד על עמדו. שמשון התופש עמד גם הוא בפנת הבית ויטחה דמעה מעל עיניו.

ר' יעקב אשכנזי נגש אל בנו ויאמר: בני יקירי! אמנם הטאתי גדולה! השר שאל את פי, אם יש לחיים מיכל בנים, ועניתיו לאמר, כי שלשה הם לו ויוסף הוא הבכור. קנאת כבודי אכלתני, כי שמני חיים מיכל לחרפה וישם לדראון שם אבותי הקדושים אשר בארץ. הפצתי להנקם ממנו את נקמתך ונקמת כבודי ואשכח ברגע ההוא, כי יוסף בנו לא חטא ולא עשה עמנו רעה. אף לא ידעתי כי בן משכיל הוא ואהוב נפשך וברית כרותה בינך ובינו. סלח לי בני! אתקן את אשר עויתי ואחלה פני השר, לבלתי שלוח יד ברעך ולחפשי ישלחהו.

— אבני יקירי! ענה מאיר, עשה כאשר דברתי, והי יסלח לך. אבל רואה אני פני השר כי מאיר, ובאור פניו חיים! לבי יביע לי כי לא יעשה הרעה הזאת ולא יעיר כל חמתו על בן משכיל בעבור הטאת אביו. . . השר שב וישב על כסאו ויבט במעוף עיניו סביבו. וישם פניו אל חיים מיכל ויקרא: נש הנה!

חיים מיכל נגש ונענה בקרב לבו, כאיש אשר מלאכי עברה וועם ייסרוהו, בלב נשכר ונדכא ככלי חרש, הקריב צעדים אחדים ממקום עמדו אל השר ויעמוד כנציב מלח. השר רמז באצבעו אל שמשון התופש העומד מרחוק, כי יגש גם הוא, ויגש שמשון.

— היודע אתה שפת רוסיא? שאלהו השר.
— שומע עבדך! ענה שמשון.

— אתה תתרגם לאיש הפתי הזה אשר אדבר אליו, ויקוד שמשון וישתחוה. שמע נבל ואדברה, ותשמע אונך דאטומה לקול זעקת שכר בני עמך האומללים אמרי פי. אתה ישפכת דם נקי ותשם במישר אנשים צעירים אשר לא עלה עליהם הגורל ולא להם לעבוד כצבא המלך, למען תמוין דמם כעלוקה ולקחת מהם כסף פדיון נפשים, ותאצור הון ועושר בביתך מדם חללים אלה. אתה בקעת את לב בני עדתך, בהשמייעך להם בשורות וישועות לא היו ולא נבראו, למען תשוב לתפוש בניהם בלי סדרים וכלי משפט לבית כלא ולשים כבלי ברזל ברגליהם, למען תגנוב ותשוד שנית ותפשיט עור האמללים מעליהם ואחרי כן יצאו הנשאים לחיל הצבא. אתה פרשת וישת לצוד נער תמים דרך ומשכיל, רך ויחיד לאביו, אשר לא צוה אדוננו הקיסר לקחת כמותו לצבא, למען סכלתך וקנאת חסידותך להנקם בדורש חכמה ודעת אשר מאסת. — הנה בן בכורך הטאת נפשך! הנהו לפניך! הנקל לי לתתו לסר בן משכיל אשר רצית למסדהו לצבא בלי משפט, כי הנה לך שלשה בנים, והבכור מבנך כבר בן שמנה עשרה שנים הוא ולו המשפט לעבוד כצבא. לא למענך איש שונה ופתי, לא למענך אביר ובליעל אכבוש כעמי ולא אתן את בנך לראות עמל, כי אם למען האנשים הנכבדים האלה, הארון אשכנזי ובנו, למענם אעשה, ואשלח את בנך לנפשו. אולי ישיביל הבן הזה, כאשר החל לעשות ומחה בתום לבו ובהכמתו את הטאת אביו הכתובה בצפורן שמיר, אמנם אתה איש רע ובליעל! הושב את הגולה אשר גולת עניי עמך!

השב את הכסף אשר חססת, ליד הארון אשכנזי תתננו, והוא יחלק את הכסף בין האומללים אשר יבחרו לצאת לצבא, חלק כחלק לכל היוצאים למערכות החיל — ואתה תאמר שנה תמימה בכל א! —

וילך מאיר ויקח את יוסף רעהו בידו ויגשו שניהם אל השר ויכרעו ברך לסניו, ויוסף נשק כפות רגליו ויאמר: תודות לך אדוני כי קראת דרוך למאיר, ויסן אל אביו ויאמר בככי ואנחה: הן תודה אבי להשר רב חסד! שא עונך, וחסאתך תכופר! — שר הפלך פנה אל שמשון התושב ויאמר:

— רואה אני כי איש טוב אתה, ראיתי דמעותיך, כי בכית לקשה יום גם שומע אתה שפת רוסיא יותר מאחך דלת העם, לכן שמע את אשר אצרך: הנני שם את משרת הפתי הזה על שכמך, אתה תהיה, לסוכן על הלקוחים לצבא; על פיך יצאו ועל פיך יבואו, רק ראה ובין בדברים אשר אני מצוך היום, סדרים תעשה לעדתך כאשר אתה מראה בפקודת אדונינו הקיסר יריה, לא תשא פנים ולא תקח שוחד, כי אם האיש אשר יעלה עליו הגורל לפי מכסת נפשות בית אביו, אותו תקח לעבוד בצבא, כי כן דבר הפלך ודתו, והיה אם כה תעשה ויכלת עמוד על עמך ועל משמתך כל הימים, לאשר עדת היהודים בעירך, והיית למופת לסוכני יתר הערים, כך יראו וכן יעשו.

כמצות שר הפלך הובילו השוטרים את חיים מיכל אל בית הסוהר, ר' יעקב אשכנזי ובנו ויוסף בן חיים מיכל השתחוו לפני שר הפלך ויקומו ללכת, איש תפוש במזמות לבנו, ושמשון התושב יצא מלפני השר שש ושטח, כי עלה לגדולה ויהי לסוכן בקרב ישראל, ולא יקרא עוד שמשון התושב, כי אם שמשון הסוכן. לא יתפוש עוד נערים בלי פשע למרות רוחו — כי איש ישר היה שמשון, ולבו נשבר בקרבו בשמעו קול כוכים, גם משרת הסוכן לא נתנה שמחה בלבו, לולא ידע, כי עוד נמצאים נערים סראים בעירו, כיוזיסיל גנב אשר למד בחדר, ועוד יצא מביהמ"ד פחד ומחדרים אימה, כי הכנים מלקטים עצים ומבערים אש בבתי העיר, כגודע בימים ההם לכל באי שער העיר טאגניסקמן, אשר על כן קורא להם אז שם, חברת נר תמיד, וידע שמשון, כי טוב ונכון הוא לבער הרע מקרב העדה, ועוד יספיקו לו הנערים האלה לימים ולשנים לתת מהם לצבא, ויעש שמשון כן כלימי היותו סוכן בקרב עדתו ויהי בימים הרבים ההם ויעל שמשון מעלה מעלה, וישכחו בני עירו המיוחסים כי משרת היה, ויכבדוהו כמו נגיד, וברבות הימים חבש כובע ישועה בראשו, מצנפת זככות יקרות ליום השבת, ויקרא שמו בישראל בעיר טאגניסקמן שמשון שטרייטל, הוא אבי משפחת השטרייטל בטאגניסקמן עד היום הזה.

יד.

הקולות יחדלון.

ארבעים שנה ושש שנים עברו למן היום ההוא עד עתה, הרבה מבני

ישראל אשר הלכו לצבא מלאו חובתם ככנים נאמנים לארץ מולדתם, וזר דמם על מזבחה לרצון, והנם היום שוכבים, במתיים הפשי בחיק האדמה על שדה קמל, יחד עם אחיהם הרוסים הנוצרים ובמותם לא נפרדו — אם אמנם בחייהם לא זכו להיות כמוהם, לא עלו לגדולה ולמעלת שר צבא יען כי בעלי דת יהודית הם; אולם בשדה הקברים כלם שוים, כי המות לבד הוא השווה לכל נפש ומשוה קטן וגדול. — רבים מאלה, אשר היתה להם נפשם לשלל וישובו בשלום לביתם, אחרי כי תמו שנות עבודתם, נשאו נשים וילדו בנים ויחיו זרע ויגובו בשיבה טובה, מבלי הנתן להם כל משמרת כהונה בארץ, כאשר יתנו לאנשי צבא מעם אחר אחרי כלות עבודתם, שמו אל המסחר פניהם, ויש מהם אשר עתקו נברו חיל ויהיו לעשירי עם, וזאת נחלת היהודי בקרב אחיו, מבלי תתם לו זכות ומשפט אזהר בארץ מולדתו אשר שפך דמו עליה, בחוזק יד יאלצוהו לרכוש רכוש ולהיות עשיר נגיד ומצוה! —

קול בכי וזעקת שכר לא ישמע עוד בקרב חוצות ביום האסף צעירי בני ישראל לעבוד עבודת מלכם וארץ מולדתם, לא ישמע עוד קול פחדים באזנינו לאמר: אבדה האמונה ונכרתה הרת מבני ישראל, אזלת יד התורה והעבודה, בהתערב צעירי בני ישראל בגוים להיות אנשי חיל ולצאת במלחמה, רבים הלכו רבים ילכו והיהדות במקומה עומדת, וישראל עושה חיל כלפנים לתורה ולתעודה, בתי כנסיות ובתי מדרשות עומדים על תלם ועמודי התורה ועבודת ה' לא רופפו, הרת והאמונה לא תמו לגנע כי היות הנה.

במשך השנים הרבות האלה נפתחו מקורי דעה בינה והשכל לבני ישראל, הן הנה בתי הספר ובתי מדרש הרבנים, אשר היו למופת בקרב ישראל ורבים מבני עמנו למדו שפת הארץ וחכמות ומדעים וינחלו כבוד תהלה, רבים עברו משם לבתי מדרש החכמה הגבוהים ויהיו לרופאים ולעורכי דין ויעלו כמעלות הכבוד ויכהנו פאר בכהנות הארץ ויהיו לצבי ולתפארת לבית ישראל, לעזר ולהועיל לארץ מולדתם.

ובימינו אלה הרת נתנה, כי כל העמים יושבי ארצנו מקצה, מבני אחת ועשרים שנה, ילכו כלם שבם אחד, כל אשר יעלה עליו הגורל, לעבוד בצבא המלך, עתה עשיר ורש יפגשו בין שדרות אנשי החיל, לא יכר שוע לפני דל וחסיד לפני משכיל, עתה תנוח שבט הממשלה גם על גורל הצדיקים כנעני ארץ, כי לא תועיל להם תעודתם כי סוחרים הם, כי גם הסוחרים וגם השרים הגדולים מטרם עם הארץ לא ינקו, הגיעה העת גם בארצנו להשוות כל יושבי הארץ ומשפט אחד יהיה לכלם, והיה ביום ההוא זרחה שמש צדקה לבני עמנו בארצנו וגם משפט העם הזה אור יצא, בית יעקב! לכו ונלכה באור החכמה! — כי היא לבדה אשר לה הכח והעז לתת אותנו לחן ולחסד בעיני הממשלה, להרים קרן ישענו, היא לבדה תוציא אותנו מעבודות הבלי השוא לחרות הדעת והאמונה המהורה, אותה נעבוד ולדגלה נשבע, וחדל קול רנה וישועה באהלי צדיקים,

אשר לא לאמונה ולא לחכמה נברו בארץ, קול אומרים הודו לפני ברוך
 שאמר, קול קורא בחיל, כגוונא דאינון מתיחדין, קול מצהלת חסידים
 מיוזנים, ויצמח פורקנא ויקרב קץ משיחא, כל הקולות האלה יחדלון, רק
 קול אחד ישמע בארץ בקרב ישראל — קול אדיר וחזק — קול החכמה
 הקוראה בראש הומיות וברחובות תתן קולה: לכו לחמו בלחם ערכתי ושתו
 ביון מסכתי וישבתם לבטה בקרב הארץ וגם מעבוד ימים רבים בצבא דרוו
 יררו לכם! כי גם אנשים חכמים ומלומדי דעת דרושים הם, לארץ מולדתם
 וכל האנשים המועילים לחברת בני האדם אנשי חיל הם!
 בקול הזה שמעו בני עמי ותחי נפשכם!

ת

וידוי הגדול

לערב ראש השנה של 1875 כחלץ בני עשרים ואחת לעבודת הצבא.
 אשמנו מפל עם, בשנו במעשינו
 בגדנו בהשפלה, געלנו נתיבות עולם
 ללמד ולהשפיל לא נתנו בנינו
 נפתלים פתונו ונשמע בקולם
 וידחו מנו תושיה בהכל ולצון —
 על חטא שחטאנו באגס וברצון!
 לעבוד בצבא יחלצו הבנים
 גמרי חק למוה, בית ספר שחרו
 לחדשים יעבדו או מעט בשנים
 ושש שנים תמימות רק בנינו יספרו
 ולבבנו יתחמץ במרי ובפש
 על חטא שחטאנו בבלי דעת!
 קראנו עצרה ונקו ליטע
 בגזרות תענית ואמירת תהלים
 ורבנים ודרשנים הוכיחו על פשע;
 אך מה פשענו לא ידעו האוילים —
 עתה נתנדה, נפכם בנתה,
 על חטא שחטאנו בגלוי ובסתרי!
 חטאנו אל בנינו נגד השמש:
 למנוע מהם דעת ידנו רמה;
 חטאנו לנפשותם במחשך ואמש.

בפתלתל ועקש בחדר הקהל שמה
 ואחריתם כי נראה * קול נהי נרימה:
 על חטא שחטאנו בדעת ובמקטה!
 המשפילים בעם, יודעי העתים,
 העידו בנו בתוכחתם לפקרים,
 ונזיר אחינו, אל מקום הם נחמים
 אגרות שלח ויזנו משרים. (**)
 הבטחנו פי נקשיב ונוסף הרע —
 על חטא שחטאנו בהונאת רע!
 אל בנינו נשים מהרנו קחת,
 וצרויות הנה עתה באלמנות חיות,
 על ילדים עוזבים מר תבכה כל אחת,
 ולאחרית הצעירות מי יקבל אחריות?
 ונחנו הסבנו — הוי, תכל, הוי גנות!
 על חטא שחטאנו בועידת גנות!
 השכם ודבר צעקו המשפילים
 וכאהבי אדם גלו על עוננו,
 כי טפש לבנו, פי נחנו מהפילים,
 כי אשמים אנחנו באסון בנינו —
 אותם פזינו ונהי סוררים ומורים!
 על חטא שחטאנו בזלזול מורים!
 אך נסה דבר אלינו כן גלא
 ונה דרכנו כסל מרסיון ועצלמים,
 לסמוך על גם, כי אלהים יעשה פלא
 למעננו נהפך ארץ, ישנה שמים —
 הלא כמו בו כחשנו כי בא היום —
 על חטא שחטאנו בחלול השם!
 נביאינו חזו לנו שוא ומדחחים,
 השלנו נמשנו הצדיקים המזיקים

(* בסבת השעוריות שנעשו בשנות רבנים יצאו גזרות מיוחדות לישראל לבד כבוד
 לתושבי ארצנו.
 (** הוא הרון ר' יוסף יול גינבורג, אשר בכל לבו נפשו עמל ויגע בענין חזק לשקוד
 על תקנת בני ישראל ושלחו ספרים לכל הרבנים והקהלות וקרא קריאות בחמגיד והעפירת והשחר
 להחזיר את אחיו ולראבון לבב כל מעד בערת עמי היה לרבים בקרא בסדר.